

SZTE Egyetemi Könyvtár
Egyetemi Gyűjtemény

3

HELYBEN
OLVASHATÓ

Szegedi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar

2003

Tudományos
Diákköri
Szemle

dr. Gyémánt Richárd, jogász (végzett 2002-ben)

helyezés: különdíj

A vajdasági magyarság és népesedési viszonyai

Témavezető: dr. Szondi Ildikó, egyetemi adjunktus

Bevezető

A történelmi Magyarország, a trianoni békeszerződés értelmében darabokra esett szét. Több millió magyar nemzetiségű személy került a határon túlra, számára idegen országba, környezetbe.

Ez a tanulmány, hiánypótló munka akar lenni, mivel a Vajdaság, (és a vajdasági magyarok is) hátrébb van a „preferenciák sorrendjében”, az erdélyi, illetve a felvidéki magyarok mögött.

A tanulmány célja, hogy a kedves olvasóval megismertesse, a vajdasági magyarság népesedési viszonyait. A hazai – anyaországi – irodalomban – sajnos – kevés mű íródott ennek a témának a jegyében.

A mű alapvetően két részből áll, az első, a történelmi rész, amely az Oszták-Magyar Monarchia, és Szerbia történetétől kezdődően napjainkig kalauzolja el a kedves olvasót. Természetesen a középpontban a Vajdaság története marad.

A szerb történelmet azért éreztem fontosnak megemlíteni, mert így jobban meg lehet érteni a szerb „mentális”, valamint a szerb történelemről, amúgy is kevesebb az ismeretünk.

A második rész a három vajdasági tájegység nemzetiségi összetételét vizsgálja. Ez már inkább demográfiai töltetű.

A tanulmány létrejöttét, egy több mint másfél éves munka előzte meg. Nagy hangsúly esett a vajdasági magyar irodalom beszerzésén, valamint a helyszínrre történő kiutazásokra. Az utóbbi azért is volt fontos, mert így jobban meg tudtam bizonyosodni a tények valóságáról.

Hozzá kell tennem, hogy ennek a műnek a létrejötte, nemcsak a készítő érdeme. Köszönetet szeretnék mondani mindenkinek, aki a hozzájárult ahhoz, hogy a tanulmány létrejöhessen.

Határon innen és túl sokan segítettek. A mű létrejöttében nagy szerepe volt Ft. Bunford Vilmosnak és Ft. Mikity Ede plébánosoknak (Bácska), illetve Msgr. Tietze Jenőnek, a nagybecskereki római katolikus egyházmegye általános helynökének (Bánát). Köszönöm ifj. Orcsik Károly segítségét, aki jelenleg Rómában folytatja teológiai tanulmányait. Külön szeretném megköszönni Dr. Szondi Ildikó egyetemi adjunktus és Dr. Petres Tibor egyetemi docens, PhD önzetlen segítségét.

Ha a mű elolvasásával elgondolkodtattam a kedves olvasókat a vajdasági magyarok helyzetéről, akkor a tanulmány már elérte a célját...

I. Történeti rész

1. Az Osztrák-Magyar Monarchián belüli nemzetiségi ellentétek

Az Osztrák-Magyar Monarchia a földrajzi értelemben vett Európa szívében, Közép- és Délkelet-Európában helyezkedett el. Területe az első világháború kitörése előtt 676 600 négyzetkilométer volt, ezzel a cári Oroszország mögött a második legnagyobb állam volt Európában.

Lakosságát tekintve – az 1910-es népszámlálás szerint – 51.3 millió fővel a harmadik helyen állt. A „ranglistán” csak Oroszország, illetve Németország /64.9 millió fő/ előzte meg.

A Monarchia lakossága vallási szempontból 7 nagyobb csoportra volt osztható. Az összlakosság 66%-a tartotta magát római katolikusnak. A Habsburg uralkodócsalád is ezt a vallást követte. A második helyen a görög katolikusok voltak a maguk 10.6%-ával, őket követték az ortodoxok vagy más néven görögkeletiek /8.7%/. A reformátusok 5.3%-kal a negyedik helyen álltak. Majd az izraeliták /4.3%/, az evangélikusok /3.4%/, és a mohamedánok /1.1%/, következtek. A birodalom leginkább nyelvi-etnikai sokszínűségével tűnt ki. A népesség 12 nagy csoportra volt osztható, maga a Monarchia vesztét is ez okozta az első világháborúban elszenvedett katonai vereség mellett.

A 12 nyelvi-etnikai csoport:	24 % német,	5 % horvát
	20 % magyar,	4,4 % szerb
	13 % cseh,	4 % szlovák
	10 % lengyel,	2,5 % szlovén
	8 % ruszin, illetve ukrán,	1,6 % olasz
	6,5 % román,	1 % bosnyák

A magyarok a történeti Magyarországon kívül, Bukovinában és Bécsben éltek, nagyobb számban a Monarchián kívül csak Moldvában (moldvai csángók)¹.

A katolikus horvátok többnyire Horvátországban és Bosznia-Hercegovinában éltek, de kisebb számban föllelhetők voltak Nyugat-Magyarországon (Vas, Sopron, Moson vármegyék), a dunántúli Baranya és Zala vármegyékben, illetőleg a Délvidéken is (Bács-Bodrog vármegye).

Az ortodox szerbek Bosznia-Hercegovinában, továbbá a közigazgatásilag akkor még Horvátországhoz tartozó Szerém vármegyében éltek, de megjelentek Magyarországon is. Szórványban még ma is föllelhetők a Budapest környékén elhelyezkedő kis településeken /a szerbek alapították Szentendre városát is/, továbbá a Duna-Tisza közén. Jelentős számban a trianoni békeszerződésig teljes egészében Magyarországhoz tartozó Bács-Bodrog és Torontál vármegyékben, valamint Temes vármegye déli részén / Fehértemplom / lehetett őket kimutatni.

A katolikus szlovének Stájerországban, Karintiában, Krajnában – a mai Szlovéniában – és a Tengeremelléken éltek (Görz és Gradiska).

A nemzetiségi ellentétek alapja a dualista rendszer volt. 1867-ig az Osztrák Császárság csak egyközpontú volt – Bécs „diktálta a feltételeket”. Majd az 1867-es kiegyezéssel a magyarság jogfosztottsága is megszűnt. Magyarország Ausztriával egyenrangú lett, sőt bizonyos előnyöket is élveztek a magyarok. Ha csak a költségvetést nézzük, a Monarchia kiadásaihoz Ausztria 70 százalékkal, Magyarország csak 30 százalékkal járult hozzá².

¹ Romsics Ignác: A trianoni békeszerződés, Osiris, 2001,7-10.o.

² Később ez az arány változott, de százalékban nézve nem jelentősen. A magyaroknak 34-36 százalékot kellett állniuk.

Az I. világháború előestéjén már érezhető volt a nemzetiségek elégedetlensége. Különösen a csehek elégedetlenkedtek, mivel a föderalizmushoz ragaszkodtak³. Számukra csak a trializmus jelentett volna megoldást, vagyis a németekkel és a magyarokkal egyenlő státusz⁴. A csehek alkalmanként a horvátokat és a lengyeleket is támogatták a törekvéseikben. 1871-ben jött létre a Fundamentalartikel, amely kimondta, hogy: „A Cseh Királyságra vonatkozó minden ügy, amely nem nyilvánítatik közösnek a birodalom többi királyságával és országával, elvben a cseh országgyűlés hatáskörébe tartozik, és benne a cseh hatóságok járnak el”. Idézi Jászi Oszkár: A Habsburg Monarchia felbomlása című műből (188.o.). A „cseh kiegyezés”, ahogy Romsics Ignác fogalmaz „lekerült a napirendről”. Sem a németek, sem a magyarok nem támogatták; a magyarok attól féltek, hogy a csehek sikere a szlovákokat is „aktivizálná”.

Később történtek engedmények a csehek részére, de ez már elkésettnek bizonyultak⁵.

Az osztrákoknak a lengyelekkel sikerült megegyezniük. A horvátokhoz hasonló jogokat nyertek a galíciai lengyelek is. A tartományi gyűlés belügyeiben önállóan dönthetett⁶. 1869-ben Galícia hivatalos nyelve a lengyel lett⁷.

1870–71-ben „lengyelesítették”⁸ a lembergi egyetemet. 1871-től az uralkodó tárca nélküli lengyel minisztert is kinevezett, a Galíciával kapcsolatos ügyek vitelére. A lengyelek a bécsi parlamentben is képviseltették magukat. Miniszterelnököt (gróf Potocki 1871–72, gróf Badeni 1895–97) és közös külügyminisztert (ifj. gróf Goluchowski 1895–1906) is „adtak” a birodalomnak.

1868-ban a magyarok kiegyeztek a horvátokkal. A horvátok is széles önkormányzati jogokkal rendelkeztek. Horvát-Szlavónország széleskörű politikai, és területi autonómiát kapott.

Horvátország saját ügyeiben, saját törvényhozással és autonóm kormányzattal bírt. Zágrábban működött a horvát parlament a „sabor”, a végrehajtó hatalmat a bán gyakorolta⁹. A horvátok, a magyar Országgyűlésbe 42 tagot delegáltak (40 a képviselőházba, 2 a főrendiházba), akik anyanyelvükön is felszólalhattak. A magyar kormányban pedig egy horvát-szlavón dalmát ügyekért felelős miniszter is volt.

Az ukránok és a szlovének a leglojálisabb népek közé tartoztak. Bár az I. világháború előtt a szlovének is trializmust (Ivan Sustersic) akartak, sőt Habsburg-ellenességbe is „átsaptak”, de alapvetően kitartottak a Monarchia mellett. Anton Korosec megjelenésével álláspontok alakultak ki a Monarchián kívüliségről is.

Az ukránok voltak a Monarchia legelmaradottabb népe. Kultúrájukban erősen dominált a vallási élet, ezen belül is az ortodox egyház akarata. Az ortodox egyház sokszor szólt a pánszlávizmus mellett, ezért megindultak ellenük a hűtlenségi perek, először a magyar Sáros vármegyében, majd Máramaroszigeten, illetve Lembergben (Lvov) is. 1914. július 8-án megtörtént a „galíciai kiegyezés”, amely az osztrák kormány akaratából lehetőséget biztosított az ukránoknak, hogy a galíciai tartományi gyűlésen 26 százalékban képviseltessék magukat¹⁰.

A szerbek, és a szlovákok a pánszláv eszmékkel rokonszenveztek, bár tény, hogy a Monarchia más szláv népeit is foglalkoztatta a gondolat a szláv népek egyesítéséről. A „szláv központ” Szentpétervár lett volna. A birodalmon belüli románok és a szerbek, miután 1878-tól

³ 1848-49-es cseh gondolatok közé tartozott a birodalom föderalizációja.

⁴ Volt egy másik elgondolás is az 1800-as évek végén, hogy Bécs és Budapest mellett Zágráb legyen a harmadik központ, ne pedig Prága.

⁵ 1897-ben bevezetik azt a gyakorlatot, hogy Cseh- és Morvaországban hivatalnok csak az lehet, aki a német mellett csehül is tudott. 1905 Morvaországot nemzeti kerületekre osztják. 1907-ben a férfilakosság általános választójogának bevezetése.

⁶ A lengyel nemesség dominált a galíciai tartományi gyűlésben.

⁷ Galícia összlakosságának 58 %-a lengyel volt 1869 táján.

⁸ Romsics Ignác: A trianoni békeszerződés, Osiris, 2001, Bp., 13.o.

⁹ Heka László: Adalékok Horvátország alkotmánytörténetéhez, Gold Press, Szeged, 2001, 198-205.o.

¹⁰ Romsics Ignác: A trianoni békeszerződés, Osiris, 2001, Bp., 18-19.o.

jogilag is anyaországgal rendelkeztek, célul tűzték ki a csatlakozást. A románok Erdélyt, a szerbek a Délvidéket akarták az anyaországaikkal egyesíteni.

A nemzetiségek többsége elégedetlen volt a Monarchiával, így a vég elkerülhetetlen volt, már csak egy ok kellett volna, hogy a „változás szele” fújjon. Ez pedig 1914. június 28-án, Szarajevóban be is következett, a „Fekete Kéz” segített...

2. Szerbia

2.1. A szerbek eredete és honfoglalása

A szerb és a horvát törzsek, a mai Románia területén keresztül érkeztek meg mai hazájukba, a Balkánra³⁰. A szerbek, illetve a horvátok honfoglalása a VII. század elején következhetett be. A kereszténységet a IX. században vették fel, és bizánci hatásra ortodoxok lettek, szemben a horvátokkal és a szlovénekkal, aki Róma felé fordultak. A szerbek bizánci, illetve bolgár uralom alatt éltek, egészen a XII. századig. A szerb államalapításról is fent maradtak bizonyos adatok, amely szerint, két ilyen irányú kísérlet is történt. Az egyik Montenegróból, illetve Raskából (ez utóbbi Szerbia délnyugati részén van).

Végül Raska központtal jött létre a szerb állam. Stefan Nemanja nagyzsupán (1168–1196) vívta ki Szerbia függetlenségét Bizánctól. Hódításokat is folytatott, így megszerezte a mai Hercegovina és Montenegró jelentős részét. Fia, Stefan lett az első szerb király, a másik fia, pedig ortodox érsek lett. „Bíborban született” Konstantin császár a „De administrando imperio” műve alapján bizonyított, hogy a szerbek 602 után érkeztek a Balkánra. Egészen pontosan 636-ban jelentek meg mai hazájukban.

„A szerbek a keresztetlen szlávoktól származnak, akiket fehéreknek is neveznek, s akik Turkián túl azon a helyen laknak, melyet ők Boikinak neveznek, s ahol szomszédos volt velük Frankország, úgyszintén a fehérnek is nevezett keresztetlen Nagy Horvátország is”.³¹ Nagy Horvátország, amelyet Fehér Horvátországnak is hívtak, Kis Lengyelország területén volt.³²

A szerbek a Kárpátok keleti, majd déli oldalát követve érkeztek meg a Balkán-félszigetre. Először a mai Görögország északi részén, Thessaloniki mellett telepedtek le, itt állt egykoron egy „Szervia” nevezetű település. Majd „visszavándoroltak” a mai Közép-Szerbia területére.

A szerb történetírás Kr.u. 626-ra teszi a szerbek megérkezését a mai Közép-Szerbiába.

2.2. Az államalapítástól a középkori Szerbia bukásáig

Stefan Nemanja nagyzsupán egyesíti a törzseket és létrehozta a Szerb Királyságot. Sikert ért a Bizánci Császárság fennhatóságától is megszabadítani az országát, valamint megalapította a Nemanjida-dinasztiát. Fia, II. Stefan (1196–1228) már nyugati beállítottságú, a koronát is a pápától kapta 1217-ben. Testvére (Sveti) Sava (1169–1236) megalapította a szerb-ortodox egyházat. A kolostorok, a kulturális élet központjai lettek, sőt az ortodox egyház olyan erős kötelék lett, amely a török „iga” alatt is összetartott a szerbeket.

A XV. században Szerbia dél felé terjeszkedett, a nagy ellenfél, Bizánc (1453) megszűnt létezni – a törökök elfoglalták a birodalmi központból városállammá süllyedt fővárost.

Konstantinápoly 1453. május 29-én esett el, 1422-től (első török ostrom) támadások sorozatát szenvedte el a városállam. A bizánci, genovai és velencei védők már nem bírták megvé-

³⁰ Juhász József: Volt egyszer egy Jugoszlávia, Aula, Bp., 1992, 7-10.o.

³¹ Constantinus Porphyrogenetus: A birodalom kormányzása – De administrando imperio.

³² Heka László: A Délszláv államok alkotmánytörténete, Gold Press, Szeged, 2001, 50-51.o.

deni a várost, a harcokban még az utolsó bizánci császár (XI. Konstantin) is elesett. II. Mohamed (1451–1481) török szultán 12 országot foglalt el és 200 várost igázott le, egyedül Kasztrióta György (Szkander bég) tudott neki ellenállni.³³ Konstantinápoly az idők homályába veszett, a városállam az Oszmán Birodalom fővárosa lett Isztambul néven.

1330-ban a szerbek győztek Küstendínlél, a bolgár és görög egyesült hadak felett. Szerbia ezzel a győzelemmel balkáni nagyhatalom lett.

IV. Uros, ismertebb nevén Stefan Dusan (1331–1355) 1346-ban a mai macedón fővárosban, Skopjében a „szerbek és görögök cárjává” koronáztatta magát és a szerb patriarchátust is létrehozta. Stefan Dusan bizánci mintájú közigazgatást vezet be; az egyház lett a leggazdagabb földesúr az országban. Hadjáratot tervezett a török ellen, de magyarról nem kapott segítséget, ezért meghiúsultak a tervei. Halála után, V. Uros (1355–1367) uralkodása alatt Szerbiában az anarchia lett úrrá. Az ország fejedelemségekre bomlott, nem ügyelve a török veszélyre. Lázár fejedelem, aki ismerte az akkori nemzetközi helyzetet, nem bírta a törököt megállítani. 1389-ben a Rigómezőn (Kosovó) elvérzett Szerbia, Lázár fejedelem a fejét is „otthagya” a csatamezőn. I. Murád (1359–1389) török szultán a csata alatt egy szerb katona áldozata lett.

Szerbia elbukásával szerbek tömegei menekültek el az országból. 1396-ban Szerbia török vazallus lett, Brankovics György (1427–1456) szerb despota Szendrőre (Smederevo) tette át a székhelyét, ez lett az új főváros. 1459-ben Szerbiát bekebelezte az Oszmán Birodalom.

1393-ban Tirnovonál Bulgária is elvérzett, majd 1396-ban oszmán tartomány lett. 1394-ben Havasalföld török hűbéressé vált, 1463-ban elesett a középkori Bosznia is. 1483-ban Hercegovina is az Oszmán birodalom fennhatósága alá került. Kasztrióta György halálával Albánia és a szintén ellenálló Montenegró is török vazallus lett. Ragusa (Dubrovnik) 1526–1718 között oszmán fennhatóság alatt állt, adófizetés fejében korlátozott „mozgástere” volt.

Moldva 1512-ben történő vazallussá válásával az egész Balkán török kézre került.

2.3. Szerbia függetlenné válásától az I. világháború kitöréséig

1512-ben – amikor Moldva is török vazallus lett – a Balkán teljesen az Oszmán birodalom fennhatósága alá került. Ez a status quo fennmaradt egészen az 1800-as évek elejéig. Ekkorra Törökország – „Európa beteg embere” – elvesztette nagyhatalmi státusát. A balkáni népek egymás után lázadtak fel az Oszmán Birodalom ellen. Szerbia ezen a téren úttörőnek számított. Az ortodox egyház, a népköltészet, és a hajdukok partizánharcai összekovácsolták a szerbeket, akik az évszázadok alatt megerősödtek.

1804–1812 között robbant ki az első jelentősebb felkelés, amely a változásokat jelezte. Kara Georg Petrovics, más néven Karagyorgye tábornok állt az élén, habár elbukott, látható volt, hogy a törökök engedni kényszerültek. Szerbiában ekkor jött létre a Szenátus, és a népképviseleti rendszer (Szkupstina).

Milos Obrenivics (1780–1860) vezetésével 1815 és 1817 között újabb felkelés robbant ki. Ezzel a lépéssel sikerült az autonómiát kivívni. A korabeli belpolitikára jellemző volt a Karagyorgyevicsek és az Obrenovicsok közötti hatalmi harc. A külpolitikában Szerbia a teljes függetlenségre törekedett.³⁴ 1830-ban Görögország független lett, 1881-ben megszerezte a törököktől Thesszáliát (ezzel vette kezdetét a görög-bolgár ellentét).

³³ Hermann Kinder – Werner Hilgemann: SH atlasz, Világtörténelem, Springer – Verlag, Budapest, 1992, 204-209.o.

³⁴ Hermann Kinder – Werner Hilgemann: SH atlasz, Világtörténelem, Springer – Verlag, Budapest, 1992, 323.o.

Az 1800-as évek közepén nőtt a lélekszám Szerbiában. A nagycsaládok felbomlottak, a parasztek elszegényedtek, szükségessé vált a földek felparcellázása.

Az 1860 és 1868 között időszakban megjelentek az első törekvések, a nagyszerb állam létrehozására. Obrenovics Mihály az Omladina mozgalomra támaszkodott, ennek elérése érdekében.

1862-ben kivonultak az utolsó török megszállók is. Szerbia ekkor még csak a mai Közép-Szerbia egy részét birtokolta. Az 1880-as években visszaszerezte Nist és környékét a töröktől. A szerb lakosság 1868 és 1889 között Obrenovics Milán önkényuralmát szenvedte el, az 1869-es liberális alkotmány ellenére. Majd a Nikola Pasic (1846–1926) vezette ellenzéki Radikális Párt is megjelent a szerb belpolitikában.

Az orosz-török háború (1877–1878) jelentette a pánszlávizmus első nemzetközi jelentőségű sikerét. A Sipka-szorosnál legyőzték a törököt, további előrenyomulás történik a Kaukázusban is.

A törökök 1878-ban megkötötték a San Stefano-i békét, amelynek értelmében nőtt az orosz befolyás a Balkánon, amely ellen a Monarchia és Anglia is tiltakozott.

Otto von Bismarck, mint „közbenjáró” megszervezte a berlini kongresszust, amely főként a balkáni, és a nagyhatalmi kérdésre próbált választ adni.

A kongresszuson kimondták Szerbia, Románia és Montenegró függetlenségét, Bulgária önálló adóköteles fejedelemség lett, de Macedóniát elvesztette és még Kelet-Rumélia is Törökországnál maradt (belső autonómiával). Oroszország megkapta Besszarábiát és Örményország egyes részeit (Kars). Anglia Ciprust, az Osztrák-Magyar Monarchia, pedig Bosznia-Hercegovinát és a Novi Pazar-i szandzsákat szerezte meg. Itt mélyült el az ellentét Szerbia és a Monarchia között. A Monarchia útjában állt a szerbeknek, mivel azok a Szandzsákat és Bosznia-Hercegovinát is a nagyszerb államba akarták beolvasztani.

A kongresszus eredménye: osztrák-német közeledés, szerb-osztrák, valamint orosz-osztrák ellentét, német-orosz elidegenedés, de a béke fennmaradt. A nemzeti kérdések megoldatlanul maradnak a Balkánon.³⁵

Szerbiában, 1882-ben kikiáltják a királyságot, majd 1885-ben Szerbia háborút folytatott Bulgáriával. A háború a szerbek kudarcával végződött.

1903-ban nacionalista tisztek megölték I. Sándor szerb királyt, ezzel az Obrenovics-ház megbukott, a Karagyorgyevicsek kerültek hatalomra. Ebben az időben erősödik fel a jugoszlávizmus.

A jugoszlávizmus rokon elgondolás volt a pánszlávizmussal, bár amíg a pánszlávizmus minden szláv népet akart egyesíteni, addig a jugoszlávizmus csak a délszlávok közös államára gondolt.³⁶ A jugoszlávizmus kialakulásában az „illirizmus” előfutár szerepet töltött be, amely irányzat az 1830–40-es években indult el hódító útjára. Erősítette mindkét eszmét a törökök ellen vívott sikeres harcok sorozata. Az illirizmus alapja az etnikai-nyelvi rokonság volt, valamint az, hogy a törökök miatt, tömeges és többszörös népességmozgások zajlottak le a Balkánon, így a délszláv népek keveredtek egymással. A rokonság, a kapcsolat így is kimutatható volt.

Az illirizmus szerint (amelynek vezető alakja Ljudevit Gaj volt), a horvátok, a szerbek, a szlovénok és a bolgárok az illírek leszármazottja. Éppen ezért csak egy nagyszláv államot tudtak elképzelni a Balkánon, amelybe Bulgária is beletartozott volna. Az illirizmus 1849 után veszített a népszerűségéből, és alapvetően csak Horvátországban hódított. A szerbek nem rajongtak érte, a bolgárokhoz meg el sem jutott a híre.³⁷

³⁵ Hermann Kinder – Werner Hilgemann: SH atlasz, Világtörténelem, Springer – Verlag, Budapest, 1992, 358-359.o.

³⁶ A jugoszlávizmus, a szerb „juzno” szóból származik, amely délet jelent.

³⁷ Juhász József: Volt egyszer egy Jugoszlávia, Aula, 1999, Bp., 14-20.o.

A jugoszlávizmus tehát az illirizmusból is „táplálkozott”, de alapvetően remek ideológia volt a szerbek számára a nagyszerb állam létrehozására, Bulgária nélkül.

A jugoszlávizmus alapjai:

nyelvi-etnikai rokonság,

területi keveredés,

rokonság- és sorsközösségtudat,

egyed- időszakokban az azonosságtudat inspirálta.³⁸

1903-tól I. (Karagyorgyevics) Péter uralkodott és a Nikola Pasic vezette Szerb Radikális Párt volt hatalmon. Az osztrák-magyar és szerb tovább romlott, sőt teljesen elmérgesedett.

1906-ban a Monarchia jószág beviteli zárlattal válaszolt.³⁹

A „sertésháborút” a szerbek csak francia gazdasági segítséggel vészték át.

Az 1870-es években már tanúi lehetünk a szövetségi rendszerek kialakulásának. Két szövetségi rendszer jött létre, a központi hatalmak és az antant.

A Bismarck-féle szövetségi rendszer lépései:

1879: német és osztrák-magyar „Kettősszövetség”,

1882: létrejött a „Hármaszövetség”, az olaszok csatlakozásával

1883: Románia is csatlakozott a „Hármaszövetséghez”.⁴⁰

Cél: az európai hegemonia megszerzése és Franciaország ellehetetlenítése: „Feladatunk a világpolitika, célunk a világhatalom, eszközünk a flotta.”⁴¹

Ezzel szemben kialakult az antant:

1894: francia-orosz megegyezés,

1904: francia-angol megegyezés, más néven „entente cordiale” (szívélyes megegyezés),

1907: angol-orosz érdekegyeztetés (megegyezés a perzsa kérdésben).

A Balkánon az 1900-as évek elején tovább nőttek a feszültségek. A Monarchia 1908-ban anektálta Bosznia-Hercegovinát, amely ezzel a lépéssel új tartomány lett a Monarchián belül. Ezzel egy időben a Monarchia kivonult a Novi Pazar-i szandzsákból, amelyet Szerbia 1912-ben bekebelezett. Görögország 1908-ban megkapta Krétát.

Az olasz-török háborúban (1911–1912), a törökök elvesztették Libiát és a Dodekanészosz szigetcsoportot (Rodosz). A győzelmén a balkáni államok is felbuzdultak, különösen Szerbia érezte elérkezettnek az időt arra, hogy Törökország európai részét felosszák a balkáni államok egymás között. Szerbia és Bulgária között 1912-ben közeledés történt. Létrejött az I. balkáni szövetség, amelyhez a görögök és a montenegróiak is csatlakoznak.

1912. októberében kirobbant az első balkáni háború, a négy balkáni szövetséges tönkreverte a török sereget. Törökország (Isztambul kivételével) kiszorult Európából.

A szövetségesek azonban „összeveszték”, mert méltánytalanok érezték Bulgária területnövekedését. 1913. júniusában, Szerbia bolgár megtámadásával kirobbant a II. balkáni háború. A szembenálló felek: Szerbia-Románia-Görögország-Montenegró-Törökország álltak szemben Bulgáriával. A bolgár vereség után megváltoznak a határok, Törökország Drinápolyig (Edrine) terjeszkedett Európában, Románia megkapta Dobruzsát, Szerbia megkapta a mai Macedóniát és Görögország is területeket szerzett Thesszalónikitől keletre.

A II. balkáni háborút a bukaresti béke zárta le, a szerb-bolgár viszony továbbra is feszült maradt.

Szerbia a Monarchiával is „összekülönbözött”, mert nem kapott kijáratot az Adriára.

³⁸ Juhász József: Volt egyszer egy Jugoszlávia, Aula, 1999, Bp., 14-20.o.

³⁹ Hermann Kinder – Werner Hilgemann: SH atlasz, Világtörténelem, Springer – Verlag, Budapest, 1992, 359.o.

⁴⁰ A románok voltak a legnagyobb rizikófaktor, bár az olaszok is „lavíroztak”, ha kellett.

⁴¹ II. Vilmos német császár jelmondata egyértelműen utal a gyarmatszerzési igényekre is.

1914. június 28-án, a szarajevói katonai díszszemlére Bosznia-Hercegovinába érkező osztrák-magyar trónörökös, Ferenc Ferdinándot és feleségét, Chotek Zsófiát Gavrilo Princip szerb diák meggyilkolta.⁴² A Monarchia 1 hónapos határidővel ultimátumot intézett Szerbiához, a bűnösök kézre kerítése végett. Ezt Szerbia megtagadta, így 1914. július 28-án kirobbant az I. világháború, Szerbia Monarchia általi megtámadásával.

3. Szerbia és a Monarchia az I. világháborúban

3.1. A Monarchia az I. világháborúban

1914. július 28-án, az Osztrák-Magyar Monarchia hadat üzent Szerbiának. Németország, és vele együtt II. Vilmos császár is csak az alkalomra várt, hogy megvalósítsa álmát, a nagy német gyarmatbirodalmat.⁴³ Továbbá nem titkolt vágya volt a német császárnak az európai hatalom megszerzése.

Ennek érdekében a Monarchia oldalán belépett a háborúba, 1914. augusztus 1-én hadat üzent Oroszországnak, 1914. augusztus 3-án, pedig Franciaországnak.

Ez év augusztus 3-án és 4-én a német hadsereg benyomult Belgiumba. Ezért Nagy-Britannia előbb ultimátumot, majd hadüzenetet intézett Németországhoz.

Augusztus 6-án Németország hadat üzent Szerbiának, valamint a Monarchia Oroszországnak. Franciaország (augusztus 11.), és Nagy-Britannia (augusztus 12.) hadat üzent a Monarchiának.

Japán is belépett a háborúba az antant oldalán, mert a Kínában található német erődöt,

Kiaoocsou-t akarta, ezért 1914. augusztus 23-án hadat üzent Németországnak.

Törökország (1914. november 2.) és Bulgária (1915. október 14.) viszont a központi hatalmak oldalára állt.

Olaszország hosszas gondolkodás után az antant oldalán lépett be az I. világháborúba, mert igényt tartott a Monarchiától Dél-Tirolra, Görz és Gradiskára, Triesztre, az Isztriára és Dalmáciára.

Románia semleges maradt, de 1916-ban hadat üzent a Monarchiának, mert ígéretet kapott, hogy az antant győzelem esetén megkapja Erdélyt, a Bánátot és Bukovinát a Monarchiától. Görögország is 1917. június 27-én lép hadba az antant oldalán.

A Monarchia céljai:

A trónörökös és felesége gyilkosainak a megbüntetése,

Az Oroszországhoz tartozó lengyel területek egy részének megszerzése,

Követeléseik voltak Romániával, Szerbiával és Montenegróval szemben,⁴⁴

Velence és Lombardia visszaszerzése Olaszországtól,

Vezető nagyhatalom lenni Németországgal, Európában.

Mint ismeretes, a tervek nem valósultak meg, olyannyira nem, hogy a Monarchia elvesztette az I. világháborút. A célok nagy része is „légvárnak” bizonyult. A központi hatalmak egymás után kötöttek fegyverszünetet az antanttal:

Bulgária: 1918. szeptember 30.

Törökország: 1918. október 30.

Osztrák-Magyar Monarchia: 1918. november 3.

⁴² Gavrilo Princip a „Fekete Kéz” szervezethez tartozott, a merényletben résztvevők közül kevesen éltek túl az I. világháborút. Többségük az osztrák-magyar börtönökben végezte, főleg a csehországi Theresienstaditban. Börtönben halt meg a merénylő, Gavrilo Princip is.

⁴³ II. Vilmos másik jelmondata volt, hogy „Helyet kérek a nap alatt a Német Császárság számára!”

⁴⁴ Hermann Kinder – Werner Hilgemann: SH atlasz, Világtörténelem, Springer – Verlag, Budapest, 1992, 400-411.o.

Németország: 1918. november 11.

A békekötések később következtek, irracionális és kegyetlen feltételekkel:

Németországgal: 1919. június 28-án Versaillesben, a Tükörteremben.

Ausztriával: 1919. szeptember 10-én St. Germain-en-Laye-ben.

Bulgáriával: 1919. november 27-én Neuillyben.

Magyarországgal: 1920. június 4-én, Versaillesben, a Nagy Trianon palotában.⁴⁵

Törökországgal: 1920. augusztus 10-én Sevresben.

A békekötések színhelyei Franciaországban voltak, Párizs környékén.

3.1. Szerbia az I. világháborúban

Szerbia az I. világháború előtt az alábbi területekből állt:

a mai Közép-Szerbiából,

Koszovó,

és a mai Macedóniából.

Szerbia, 1914. július 28-án lépett hadba, amikor a Monarchia hadat üzent neki, mivel az ultimátumot, amely sértette szuverenitását nem volt hajlandó teljesíteni. Az erőviszonyok nem voltak kétségesek, mégis Szerbia „meglepetést” okozott az Osztrák-Magyar Monarchiának.

Szerbia 1914. augusztus 6-án, hadat üzent Németországnak. Szerbiának meggyűlt a problémája Bulgáriával is, mivel a központi hatalmak Bulgáriának ígérték Szerb-Macedóniát.

A központi hatalmak (német-osztrák-magyar-bolgár haderő) 1915-ben offenzívát indítottak Szerbia ellen, és elfoglalták a fővárost, Belgrádot. 1915. novemberében a központi hatalmak győztek a Rigómezőn. Ezt követte Montenegró – a központi hatalmak általi – meghódítása 1915. decemberében.

A kezdeti sikerek után a központi hatalmak kimerültek. Görögország felől megkezdődött az antant (francia csapatok) előretörése, amelynek a következménye Bulgária, Törökország kapitulációja volt, a Monarchia, pedig Padovában kötött fegyverszünetet (1918. november. 3.). Magyarország szempontjából mégis inkább a belgrádi egyezmény volt a mérvadó (1918. november 13.). Ennek értelmében a magyar csapatoknak vissza kellett vonulniuk a Beszterce-Maros-Arad-Szabadka-Baja-Pécs-Dráva vonal mögé.

A szerb célok:

a jugoszlávizmus alapján a nagyszerb állam létrehozása,

kijutni az Adriára,

további területi igények, főként a Monarchiától.

A nagyszerb állam – a szerbek szerint – azokat a területeket kell, hogy magába foglalja, ahol szerbek élnek. Ezek (háború alatti szerb igények): Montenegró, Bosznia-Hercegovina, Dalmácia, igényelte még az Isztriát, Görz és Gradiskát, Triesztet, Klagenfurt és vidékét és

Dél-Karintiát. Továbbá a horvátokkal (Horvát-Szlavónország) és a szlovénekkal (Krajna) közös államban akart élni. Magyarországtól igényelte Muravidéket, Muraközt, Baranya vármegyét, a mai Vajdaságot (Bácska, Bánát, valamint Horvát-Szlavónországtól a Szerémséget), Szeged városát, valamint a Bánság ma Romániához tartozó részét, egészen a Temesvár-Orsova vonalig.⁴⁶

⁴⁵ A közhiedelemmel ellentétben nem a Kis Trianon palotában (Petit Trianon), hanem a Nagy Trianon (Grand Trianon) palotában írta alá Bernárd Ágoston népjóléti és munkaügyi miniszter, valamint Drasché Lázár Alfréd követ a békeokmányokat Magyarország nevében. Forrás: Romsics Ignác: A trianoni békeszerződés, Osiris, 2001, Bp., 205-207.o.

⁴⁶ Romsics Ignác: A trianoni békeszerződés, Osiris, 2001, Bp., 38.o.

A fenti területekből Isztria, Görz és Gradiska nagyobbik része, Trieszt, Klagenfurt és környéke, Baranya vármegye (kivéve a Drávaszöget), Szeged nem lett – az I. világháború után – a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság része. A Bánságból is csak egy részt tudtak megszerezni (az egykor Magyarországhoz tartozó Torontál megye jelentős részét, illetve Temes vármegye déli részét), Temesvár, Orsova és a Bánság nagyobbik fele Romániának jutott.

4. A történelmi Magyarország bukása

1918 őszére nyilvánvalóvá vált, hogy a központi hatalmak elvesztették a háborút. Az ősz derekára kialakult helyzet egyet jelentett a válsággal. Az első nem nemesi származású miniszterelnök, Wekerle Sándor által vezetett kormány teljesen tehetetlenné vált, és 1918. október 23-án lemondott.⁴⁷

A politikai élet kaotikussá és bizonytalanná vált, az uralkodó először gróf Hadik Jánost, majd két napra rá, október 31-én gróf Károlyi Mihályt nevezte ki miniszterelnöknek, és őt bízta meg kormányalakítással. Az új kormány szakított az addigi felfogással, és egy teljesen új irányvonalat kezdett el követni. E program lényege abban állt, hogy Magyarországnak egy független és demokratikus köztársasággá kell átalakulnia, amelynek közéletében a nem magyarok is államalkotó tényezőként vehetnek részt, és széles „kulturális és helyhatósági” jogokkal rendelkezhet. Ez az elgondolás nem valósult meg. Ami az ország területét illeti, a Károlyi-kormány is ragaszkodott az egységhez! Egyedül Horvátország elszakadását fogadták el. Ezen elképzelés alapján Magyarország – a Horvátországgal együtti – 325 000 négyzetkilométeréből 282 849 négyzetkilométernyire csökkent volna. A koncepció alapjául, a híres wilsoni 14 pont szolgált, amelyet az USA 28. elnöke Woodrow Wilson (1913–1921) dolgozott ki. Ez többek között a nemzeti önrendelkezésről szólt, és ez biztosította Magyarország integritását. Valamint „...a különböző kultúrák békés versenye csak javára lehet az ország minden népe anyagi, szellemi és erkölcsi fejlődésének”.⁴⁸ Mindezek azonban a győztes nagyhatalmak jóindulatát feltételezték. Ezt a feltételezést többek között a háború alatti pacifista törekvésekre alapozták, amelyet a Jászi Oszkár-féle csoport képviselt.

Bár az ország független köztársasággá alakulását csak november 16-án proklamálták, a kormány már kezdetektől fogva egy önálló állam felelős vezetéseként viselkedett. A november első felében kiadott rendeletek mellett ez abban is kifejeződött, hogy a Monarchia hadvezetése és az olasz katonai parancsnokság által november 3-án, Padovában aláírt fegyverszüneti egyezmény Magyarországra való alkalmazásáról a kormány képviselői már november 4-én tárgyalásokba bocsátkoztak Franchet d'Esperey-vel, a keleti szövetséges hadseregek főparancsnokával, aki elégtelennek tartotta a padovai fegyverszünet kikötéseit.

Közben már 1918. október 18-án a szerbek memorandumot jutattak el a brit külügyminisztériumhoz. Ebben bejelentették az újonnan létrejövő délszláv állam igényét Fiumére, továbbá „ahol a szerbek többen élnek”, így a Bácskára, Bánátra, Baranyára, a Muravidékre és a Szerémségre.

A francia tábornok csapatai már november 4-én átlépték az ország déli határát jelentő Szávát. Ahogy a szerb csapatok haladtak előre, egyre jobban nőtt az étvágyuk; azonnal feloszlatták a helyi magyar közigazgatást, elbocsátották és megfélemlítették a magyar közhivatalnokokat. Annak ellenére, hogy a csendőrségnek, a polgári közigazgatásnak, és a vasútnak a magyar kormány irányítása alatt kellett volna maradnia.

A Jászi-párt lapja, a Világ 1918. december 14.-i számában cikk jelent meg Braun Róbert tollából „Magyarország földarabolása” címmel. Ez tükrözi a szerbek „étvágyát”, 33 728 négy-

⁴⁷ Romsics Ignác: A trianoni békeszerződés, Osiris, 2001, Bp., 79. o.

⁴⁸ Magyar történelmi szöveggyűjtemény 1914-1999. I. köt., i.m. 64.

zetkilométer, 2.9 millió lakossal. Ebből szerb 18 százalék, horvát 4.2 százalék, magyar 32.8 százalék, német 26.8 százalék, valamint az egyéb nemzetiségek számaránya 18.2 % volt.

A cikk megjelenése előtt, Károlyi miniszterelnök és a magyar delegáció már november 7-én Belgrádba utazott a helyzet tisztázására. A tárgyalások nyomán létrejött egyezményt november 13-án írták alá, Belgrádban. Ezen egyezmény már érzékenyen érintette Magyarország területi integritását, a magyar kormány köteles volt kiüríteni a Beszterce-Maros-Szabadka-Baja-Pécs-Dráva vonalról délre eső területeket. Erre a területre szerb, illetve román csapatok vonultak be. Magát a fegyverszüneti vonalat mind a szerb, mind a román fél megsértette.

December 10-én jelent meg a brit külügyminisztérium katonai hírszerző osztályának titkos tanulmánya Jugoszlávia javasolt hatáiról. Eszerint a jugoszláv-román határ Báziasztól nyugatra keresztezné a Dunát, majd a Bázias-Temesvár vasútvonaltól nyugatra, attól néhány kilométernyi távolságban haladna Csákfalváig, onnan északnyugatra fordulna egy pontig attól a két csatornától északra, amely Temesvárat és Nagybecskereket köti össze, ahol Jugoszlávia, Románia és Magyarország határai találkoznak.

Ami a jugoszláv-magyar határt illeti: ez a jugoszláv-román határ egy bizonyos pontjától nyugat felé haladna Adáig, s onnan csaknem egyenesen nyugatra úgy, hogy a Dunát a Ferenc-csatorna torkolatától valamivel északabbra keresztezze. Ez a javaslat nagyjából tiszteletben tartotta volna a néprajzi határokat. Sajnos, mint ismeretes nem vették figyelembe a néprajzi határokat.

A szerb és a román érdekek hamar összeütközésbe kerültek a Bánság kapcsán. Nem egy esetben, a Bánságban állomásozó francia hadosztályoknak kellett a szerbeket és a románokat szétválasztania. A terület demográfiai szempontból már régóta vegyes lakosságú volt. A térségben egyik népcsoport sem volt abszolút többségben. Bár tény, hogy az 1910-es népszámlálás szerint a magyarok a negyedik helyen álltak, a németek, szerbek és románok számarányban megelőzték, de a Béga-csatornától (a Nagybecskerek-Temesvár vonalról) északra a magyarság volt abszolút többségben.

Mindenesetre nagy problémát okozott a románok és szerbek közötti vita, amely miatt majdnem háború robbant ki a két fél között a Bánság birtoklásáért. Románia az egész Bánságot követelte, az 1916-os titkos szerződés 4. pontjára hivatkozva. Azonban az 1916-os román különbéke a központi hatalmakkal – miután Románia vereséget szenvedett – a szerződésbe ütközött.

Az antant 1919. január 31-én meghallgatta mindkét felet a kérdés megoldása ügyében, a felek kompromisszumra hajlottak, és nem zárkoztak el sem az etnikai felosztástól, sem a népszavazástól.

Az eredmény 1919. március 18-án született meg, amely nagyjából megfelel a trianoni határoknak. Ennek ellenére 65 000 szerb marad Romániában és 76 000 román Jugoszláviában. Végleges döntés csak 1919 augusztusában született nagy viták árán.⁴⁹

A Károlyi-kormány 1919. március 20-án lemondott, mivel nem volt hajlandó teljesíteni a Vix-jegyzéket. Másnap a kommunisták a szociáldemokratákkal alakítottak kormányt és létrejött a Magyar Tanácsköztársaság. Ezen formáció „dicsőséges 133 napja” rádöbbenette a győztes nagyhatalmakat, hogy muszáj a nagy étvágyú románokat, szerbeket és cseheket visszafognia.

A románokat meg is fenyegették, hogy fejezzék be a túlkapasokat, mert ki lesznek tiltva a béketárgyalásokról. A Tanácsköztársaság bukása és az erőtlen próbálkozás a Tiszántúl visszafoglalására azt eredményezte, hogy a románok bevonultak Budapestre 1919. augusztus 4-én, és onnan csak 1919. november 14-én vonultak ki. Helyükbe Horthy „nemzeti” hadserege érkezett

⁴⁹ Domonkos László: Magyarok a Délvidéken, Zrínyi Kiadó, 1992, Bp., 42.o.

(1919. november 16.). Magyarország nemzetközi megítélésének a Tanácsköztársaság többet ártott, mint használt, és ez jelenösen befolyásolta a trianoni békeszerződést is.

5. A trianoni békeszerződés

Versailles francia kisváros, Párizstól délnyugati irányban 21 kilométerre található.

Nemzetközi hírnevét híres kastélyának köszönheti, amelyet maga a Napkirály, XVI. Lajos építtetett a XVII. század utolsó harmadában, illetve a XVIII. század elején. A kastély hatalmas 115 hektáros világhírű parkjában, a kastélytól mintegy 20-25 perces gyalogútra helyezkedik el az a kisebb palota, ahol 1920. június 4-én a magyar békeszerződést aláírták. Ez is a XVII. század végén épült, amely eredetileg a francia uralkodók nyári pihenője volt. Hivatalos neve Grand Trianon, vagyis Nagy Trianon, de rózsaszín márványból készült oszlopai és külső burkolata miatt Márvány-Trianonnak is nevezik. E palotától mintegy 500 méterre található egy másik díszes, ám jóval kisebb, villaszerű épület: Petit Trianon, vagyis Kis Trianon. A magyar békeszerződéshez azonban a Petit Trianon épületnek – számos kézikönyv állítása ellenére – semmi köze sincs.⁵⁰

A trianoni békeszerződést 1920. június 4-én írták alá délután 4 óra 30 perckor. Magyar részről Bernárd Ágoston népjóléti és munkaügyi miniszter, és Drasche-Lázár Alfréd követ látták el kézjegyükkel az okmányt, miután aláírták, a többi nemzet képviselői is szignálták a békeszerződést. Magyarországon aznap nemzeti gyász volt, a nemzeti zászlókat félárbocra eresztették, az iskolákban és a hivatalokban szünetet rendeltek el. A boltok közül is csak az élelmiszerüzletek nyitottak ki. A templomokban gyászszerződések voltak, az emberek csöndesen demonstráltak. Az előrelátóbbak köztük Lloyd George is tudta, hogy ez nem béke, hanem egy határozatlan időre szóló fegyverszünet – ezt a megállapítást a történelem igazolta...

Sok antant politikus is elismerte, hogy a békeszerződéssel „túllőttek” a célon. A szerb, román és cseh delegációk néhány esetben hamis dokumentumokat tartak a nagyhatalmak képviselői elé. Így történhetett meg olyan valótlan állítás, miszerint Debrecen román város. Magyarország szerencséjére Nagy-Britannia stabil Közép-Európát akart így sok kérdésben maga Lloyd George járt utána egyes vitás területek lakosságának nemzetiségi összetételének. Így megmenekült – többek között – Miskolc, hogy csehszlovák, Debrecen, hogy román, vagy akár Szeged és Pécs, hogy délszláv városok legyenek.

⁵⁰ Romsics Ignác: A trianoni békeszerződés, Osiris, 2001, Bp., 205-206.o.

1. táblázat

Trianon kegyetlensége az elcsatolt területet és népességet illetően

Ország	Terület (km ²)	Népesség (fő)	ebből magyar(%)
Csehszlovákia	61 633	3 517 568	30.3
Románia	103 093	5 257 467	31.6
SHS királyság	20 551	1 509 259	30.3
Ausztria	4020	291 618	8.9
Olaszország	21	49 806	13.0
Lengyelország	589	23662	1.0
Összes veszteség	189 907	10 649 416	30.2
Trianoni Magyarország	92963	7 615 117	88.3
Történeti Magyarország	282 870	18 264 533	54.4

Forrás: A lakosságra vonatkozó adatok az 1910-es népszámlálás eredményeit tükrözik – Horvátország nélkül.

A területi kérdések tekintetében lásd: Történelmi Világtalasz, Cartographia, Bp., 1992.

6. Az új határok az újonnan létrejövő délszláv állam és Magyarország között

A békeszerződések életbelépéséhez három főhatalom ratifikációs eljárása is elegendő volt, az Egyesült Államok távolmaradása, illetve különbékéje nem késleltette a magyar határok de facto kijelölését. Ez a ratifikációs okmányok kicserélését követően, az 1921 nyarán megalakult határmegállapító bizottságok feladata volt. A szomszédos államok számának megfelelően összesen négy ilyen bizottság alakult. A bizottságok 7–7 tagja közül 5-öt a Nagykövetek Tanácsa delegált, egyet-egyet, pedig az érintett országok.⁵¹ A határmegállapító bizottságok munkája a csehszlovák-magyar, illetve a román-magyar határszakaszon nem ütközött akadályba. A jugoszláv-magyar és az osztrák-magyar határszakaszon azonban némi késedelmet szenvedett, miután a baranyai háromszög délszláv megszállás alatt állt, a nyugat-magyarországi, burgenlandi határsávot, pedig a magyar fegyveres erők ellenőrizték. A délszlávok az egész Baranyát is megszállás alatt tartották egészen 1921-ig. A délszlávok szándéka ennek a területnek a megszerzése volt, illetve minél hosszabb ideig saját kézben tartása, hiszen Baranya számos bányával rendelkezett és ez gazdaságilag fontos szempont volt. Ezzel egy időben felmerült az a gondolat is, hogy a térségben, hatalmi pozícióban lévő baloldali, illetve Horthy-ellenes politikusok – köztük Linder Béla, az 1918-as hadügyminiszterből lett pécsi polgármester – kikiáltásák a terület függetlenségét, majd csatlakozzanak a délszláv államhoz. Hosszas várakozás után Belgrád közölte Linderrel, hogy Baranya kiürítése elkerülhetetlen, később még a kivonulás időpontját is pontosan meghatározták. Linder és hívei kétségbeesett lépést követtek el, Pécsen, a Széchenyi téren kikiáltották a Baranya-Bajai Szerb-Magyar Köztársaságot. Ez a „köztársaság” teljes mértékben a szerb kormánynak vetette magát alá, és kérte a nagyhatalmaktól a kiürítés elhalasztását. Maga a szerb kormány szimpatizált az elképzeléssel, de segítséget nem tudott nyújtani. A szerb csapatok 1921. augusztus 18-án megkezdték a terület kiüri-

⁵¹ Romsics Ignác: A trianoni békeszerződés, Osiris, 2001, Bp., 220.o.

tését, amelyet 1921. augusztus 24-én be is fejeztek. A magyar hadsereg ez időben visszavette az egykori Bács-Bodrog vármegye északi részét, valamint a szintén korábban megszállt Szeget és környékét.

Sok helyen nem volt zavartalan a határok megállapítása. Többek között a ma Vas megyéhez tartozó Kercaszomor térségében. A délszlávok a kis falút maguknak követelték, a település egy részét, Szomorócot meg is szállták. A település, lakóinak fegyveres ellenállása miatt végül Magyarországnál maradt. (A kis község napjainkban a „legbátrabb falu” cím elnyerését tűzte ki célul, hogy ezzel is fölhívják magukra a figyelmet, illetve, hogy a lakosságcsökkenést megállítsák. Céljuk a lakosság életfeltételein változtatni elsősorban munkahelyek létesítésével. Ennek hiányában a helységet az elnéptelenedés veszélyezteti.)

Probléma akadt, a ma Magyarországhoz tartozó Hercegszántó esetében is. Itt a bizottság jóindulata döntött Magyarország mellett, némi anyagi juttatások fejében. Ugyanis egyes helyeken előfordult, hogy a határmegállapító bizottság bizonyos anyagi előny juttatásától tette függővé kisebb területek hovatartozását. Míg Hercegszántó „fizetett”, addig Regőce „másképp járt el”.

Nem volt szerencsés Regőce /ma: Ridica, és Jugoszláviához tartozik/ esete, mivel az itt élő sváb származású nemes nem volt hajlandó anyagi áldozatot hozni.

Végül a Bánátban is történt egy túlkapás a szerbek javára. Rábé /ma: Rabe/, Majdány /ma: Majdan/, Hódegyháza /ma: Jazovo/ színmagyar falvak voltak a kérdéses időpontban, Trianon idejében. Hiteles adatok mutatják, hogy a vesztüket a magyarok okozták, a terület még kb. 7–8 településsel Magyarországé lett volna.⁵² A demarkációs vonal azonban Újszeged alatt húzódott, a falvakban a szerb fegyveres erők voltak jelen, amit alaposan ki is használtak. Nyolc hold földet ígértek annak, akik azt állították a nemzetközi bizottságnak, hogy korábban nem Szeged, hanem Nagyikinda felé „húztak”. Így kerültek Jugoszláviához, azóta ez a néhány település is jelentős számban veszített nemcsak magyarságából, hanem népességéből is. A ma is ismert magyar-jugoszláv, magyar-horvát valamint a magyar-szlovén határ 1922-re alakult ki. Természetesen ez időben a túloldalon, a szerb, a horvát és a szlovén nép egy államban tömörült, amelyben gyorsan kiderült, hogy a szerbek játszanak főszerepet. Ez az állam a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság nevet kapta, 1929-től a Jugoszlávia nevet vette fel.

Miután a nemzetközi bizottság végzett a munkájával gyakorlatilag kialakultak a mai értelemben vett Vajdaság, Baranya-háromszög, Muraköz és Muravidék határai.

7. A revizionista gondolatok és a vajdasági magyarság, a két világháború között

A két világháború közötti magyar külpolitikát is a revízió gondolata járta át. Magyarországra 1920-ban a teljes izoláció volt jellemző, mivel a négy szomszédjából három (Csehszlovákia, Románia, Jugoszlávia – 3 kisantant szerződés 1920/21) létrehozta a kisantantot.

A három ország célja:

a status quo fenntartása,

a Habsburgok bármiféle hatalomtól való távoltartása,

megakadályozni Magyarországot és Ausztria közötti bármiféle szövetség létrejöttét,

Jugoszlávia és Románia (1921-es jugoszláv-román kisantant megállapodás) Bulgáriával is fenn kívánja tartani a status quo (mindkét állam a neully-i békeszerződés értelmében területet szerzett Bulgáriától).

⁵² Hét Nap című újság, 1999. január 20-án kiadott száma.

Olaszország 1927-től támogatta a magyar revíziós törekvéseket. A franciák célját a dunai térség összefogására a magyarok elutasították.⁵³ A két világháború közötti időszakban Magyarország egyre jobbra tolódik a politikai „palettán”. Gömbös Gyula miniszterelnöksége alatt (1932–1936) a magyar-francia kapcsolatok teljesen megromlanak, viszont a magyar-olasz, illetve a magyar-német kapcsolat előtérbe kerül, továbbá Magyarország együttműködött Ausztriával is. Gömbös is látta, hogy területi revíziót csak Németország és Olaszország segítségével érhet el.

1938-ban, a jugoszláviai Bledben kötött egyezmény értelmében, Magyarország lemondott a kisantanttal szembeni erőszakról. Ez év augusztusában Horthy Miklós kormányzó miniszterelnökével, Imrédy Bélával (1938–1939) Berlinbe látogatott, ahol „megpecsételődött” a magyar-német barátság.

A II. világháború előtt, az 1930-as években a kisantant felbomlott, Románia és Jugoszlávia kezdett gazdasági függőségbe kerülni Németországtól, Csehszlovákia, pedig 1939-ben megszűnt létezni.

Ami a vajdasági területi revíziót illeti, Magyarország sohasem mondott le a Délvidékről. Már 1920-ban, a magyar-francia tárgyalásokon, Magyarország a Délvidék egy részét feltétel nélkül követelte vissza. Ezek a területek, a Baranya-háromszög, valamint a Bácska északi részei voltak (a Ferenc-csatornáig), ahol a magyarság jóformán tömbben élt. Valamint a bánáti részből is követelt Magyarország bizonyos területeket, ez Csóka és térsége volt. Nagyikinda, és Magyarcsernye térségében, ahogy a románokhoz került Temesvár és vidéke esetében is, Magyarország népszavazást szeretett volna elérni. Ezekből a tervekből semmi sem lett. Az 1920-as évek végén az angol Lord Rothermere a magyar érdekek mellé állt, hogy az igazságtalan trianoni békeszerződésen valamelyest enyhítsen. Ő is támogatta a délvidéki revíziós törekvéseket. 1927-ben a Magyar Revíziós Liga etnikai alapon követelte a területi változásokat. Itt a Délvidék (Vajdaság, Baranya-háromszög, Muraköz és a Muravidék) csak a harmadik helyre került a fontossági sorrendben. A Liga mindenek előtt Romániával kívánt elszámolni (Erdély), másodsorban, pedig a csehszlovákokkal (Felvidék). A délvidéki kérdésen belül a Vajdaság hovatartozásának megoldása volt a legégetőbb.

1929-ben Aldo Dami, a híres svájci francia újságíró is támogatta a magyar követeléseket a könyvében kifejtett nézetek alapján. Dami szerint többek között két fontos szempont van, az egyik az etnikai határok figyelembevétele, a másik az önrendelkezés joga.⁵⁴ Dami is a Ferenc-csatornáig terjedő területi revíziót tartott ésszerűnek.⁵⁵ Támogatta továbbá Észak-Bánát jelentős részének, valamint a Baranya-háromszög, a Muraköz és a Muravidék Magyarországhoz történő visszacsatolását. Gömbös Gyula 1934-ben az egész Vajdaság visszaszerzését tűzte ki célul.⁵⁶ Viszont Gömbös elgondolásába, a mai Horvátországhoz tartozó Muraköz már nem fért bele. A Muraközben az 1910-es népszámlálás is 90 százalékot meghaladó horvát többséget mutatott ki. A brit külügyminisztérium 1933-ban is a Ferenc-csatornáig terjedő Magyarország mellett szállt síkra, ugyanakkor az Észak-Bánát északi részét, valamint a Baranya-háromszöget is elképzelhetőnek tartotta, hogy visszakerülhet Magyarországhoz.

⁵³ Hermann Kinder – Werner Hilgemann: SH atlasz – Világtörténelem, Springer Verlag, Bp., 1992, 433-435.o.

⁵⁴ Zeidler Miklós: A revizionista gondolat, Osiris, Bp., 2001, 125-158.o.

⁵⁵ A Ferenc-csatorna (Kiss József tervezte 1790-ben, az öccsével, Kiss Gáborral), a Duna és a Tisza folyókat köti össze a Bácskán keresztül. Bezdán alatt érintkezik a Dunával, és követte a Szivác-Cservenka-Kula-Verbász-Szenttamás vonalat Óbecse alatt ömlik a Tiszába. A magyar határtól a Ferenc-csatornáig terjedő terület lakosságának túlnyomó többsége magyar volt a két világháború között. Német kisebbség is élt itt, de a revíziót többnyire ők is támogatták, miután megtapasztalták a szerb mentalitást. A németek betelepítésekor (1700-as években) már nem tudtak a németek a szerbekkel egy településen élni. Ezért is keletkezett Újsóvár 1786-ban, Újszivác szintén 1786-ban és Újverbász 1785-ben.

⁵⁶ Kivétel Fehértemplom, Kevevára, Alibunár, Antalfalva és Pancsova térségét, amely a Dél-Bánát déli része.

Összefoglalóan elmondhatjuk, hogy Nyugat-Európa sem volt semleges a területi revíziót illetően. Ezzel szemben Jugoszlávia⁵⁷ hallani sem akart a területi revízióról.

Az 1921-es „Vidovan” alkotmány nem biztosított semmilyen autonómiát a kisebbségek számára. Szerbia célja mindig is az volt, hogy egész Jugoszláviában egyedül „uralkodjon”, a horvátok és a szlovénok háttérbeszorításával, a nemzeti kisebbségeit (pl.: magyarok, szlovákok, románok stb.) pedig próbálta a szerbségbe beolvasztani.⁵⁸

Már az 1920-as évek elején megmutatkozott az ellentét a szerbek és a horvátok között.

1929-ben Sándor király királydiktatúrát vezetett be, amely 1931-ig tartott. A király az alkotmányt felfüggesztette, a pártokat betiltatta, a skupstinát (parlament) feloszlatta.

A legsúlyosabb bűne azonban nem ez, hanem Jugoszlávia 9 bánságra osztása, amely nem vette figyelembe az etnikai hovatartozást. A horvátok elégedetlensége tovább nőtt. A királydiktatúra megszüntetésével új alkotmányt vezetnek be, kétkamarás parlamenttel és általános parlamenti választásokkal. Ennek ellenére a horvátok (usztasák) tovább mozoglódtak, majd 1934-ben sikeres merényletet követnek el Sándor király ellen, a franciaországi Marseillesben.

A merénylet után Pál régensherceg került hatalomra, egészen 1941-ig. A németbarát Cvetkovics-kormány került hatalomra 1939-ben (Sztójadinovics miniszterelnök lemondása után (1934–1939)), ezzel egy időben 5 horvát miniszter került ekkor a kormányba.

8. A II. világháború és a megtorlás

A magyar revíziós törekvések 1938-ra már beérették. A náci Németország és a fasiszta Olaszország meghallgatta a Magyarország akaratát. Ennek több oka is volt. Az ismét nagyhatalommá vált náci Németország szintén nehezményezte a vele kötött versailles-i békeszerződést és megközelítőleg akkora területet veszített el, mint amekkora Magyarországnak 1920. június 4-én megmaradt. Így Németország és Magyarország akaratára ezen a ponton találgozott. Habár Magyarországon tartottak egy esetleges német orientációtól (Teleki Pál), mégsem sikerült kikerülni a nációkkal való szövetségessé válást.

Magyarország visszakapta (1938. november 2-án) a Felvidék déli sávját (11 927 km², 1 041 401 lakos, ebből 879 007 (84,4 %) volt magyar).

Hitler és a náci politika 1939-ben „szétverte” a maradék Csehszlovákiát. A magyar hadsereg, pedig bevonult Kárpátaljára (12 147 km², 674 923 lakos, ebből 62 173 (9,2 %) volt magyar), ahol jelentéktelen fegyveres ellenállásba ütközött. Az etnikai határok elvének nem felelt meg a „kárpátaljai akció”, ezt ellensúlyozta Teleki miniszterelnök, aki próbált odafigyelni a kisebbségekre, így többek között Kárpátalján csak az lehetett köztisztviselő, aki ruszinul is tudott.

Magyarország visszakapta 1940. augusztus 30-án Észak-Erdélyt (43 104 km², 2 644 732 fő, ebből 1 370 053 lakos (51,8 %) magyar volt).

A fent említett három területszerzés feltételezte, hogy Hitler valamikor „benyújtja a számát”. Magyarország 1941-re már csak Jugoszláviával nem rendezte követeléseit.

Magyarország és Jugoszlávia 1940-ben örökbarátsági szerződést kötött, azonban márciusban megbukott a németbarát Cvetkovics-kormány. Hitler Magyarországon keresztül, magyar katonai segítséggel akarta Jugoszláviát a háromhatalmi egyezmény betartására bírni. Teleki

⁵⁷ Jugoszláviát 1918. december 1-től Szerb-Horvát-Szlovén Királyi Államnak, 1921-től Szerb-Horvát-Szlovén Királyságnak hívták, a Jugoszlávia nevet csak 1929-ben vette fel.

⁵⁸ Juhász József: Volt egyszer egy Jugoszlávia, Aula, 1999, Bp., 299.o.

miniszterelnök tiltakozásának – ti. Jugoszlávia lerohanása ellen – nem volt fogantatja, ezért hogy az ország és saját becsületét megmentse, 1941. április 3-án öngyilkos lett.⁶²

A magyar csapatok április 11-én átlépték a határt, ahol – Kárpátaljához hasonlóan szintén – csekély ellenállást „találtak”.

Churchill szerint, Nagy-Britannia csak azért nem üzent hadat Magyarországnak, mert Teleki Pál öngyilkossága „megmentette” az ország becsületét. Ellenkező esetben Magyarország már ekkor belesodródott volna az ekkor már javában tartó II. világháborúba.

A „délvidéki akcióval” Magyarország visszaszerezte a Bácskát, a Baranya-háromszöget, a Muraközt és a Muravidéket (11 475 km², az 1941-es népszámlálás szerint 1030 027 lakos, ebből 401 035 (38,9 %) volt magyar). Nagy csalódás volt, hogy a Bánát megmaradt Szerbiának, igaz német katonai igazgatás alatt. A Bánátot a II. világháborúban Prinz Eugen Gaunak hívták, élén német gauleiterrel (gauvezető).

Az 1941-ben tartott – ismét magyar – népszámlálás, csak a Bácskára vonatkozott (mivel a Bánát német katonai közigazgatás alatt állt, a Szerémség, pedig Horvátországhoz került).

Általános tendencia volt az, hogy a magyarság fogyása megállt. Demográfiai szempontból kedvező folyamat indult el a magyarság körében. Tendenciaként jelent meg a magyarság szaporodása, amelyet az 1931-es és az 1941-es népszámlálások eredményeivel is nyomon lehet követni.

A két világháború közötti időszak a vajdasági magyarság számára roppant nehéz volt, mivel a szerb hatalom próbálta ellehetetleníteni a kisebbségek helyzetét.

Külön problémát jelentett az iskolák fenntartása, amelyeknek a működését a királyi hatalom állandóan gátolta. A magyar sajtótermékeket betiltották, és csak az 1920-as évek végén sikerült újból „beindítani” a szellemi életet.

Ezzel szemben, az impériumváltás bekövetkeztekor (1941), a vajdasági magyarság reményei ismét felcsillantak. A két világháború között kitelepített magyarságnak is egy része visszatért.

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy a visszacsatolt Bácskában a magyarság csak a Ferenc-csatornától északra alkotott többséget, tehát Észak-Bácskában. A Ferenc-csatornától délre főként németek (svábok) éltek. Ezzel szemben a Bácska délkeleti csücskében élő szerbek (Sajkás-vidék) nem szimpatizáltak a magyar hatalommal. Csurog, Zsablya és Mozsor vidékén szerb mozgolódás indult el. A bánáti részről fegyvereket csempésztek át, amit a magyar csendőrség ki akart vizsgálni. Ekkor került sor a magyar túlkapasokra...

A németek 1941. június 22-én, hadüzenet nélkül megtámadták a Szovjetuniót. Ezen a napon lépett be Magyarország is a II. világháborúba. Ezzel a lépéssel Magyarország a visszaszerzett területeket kockáztatta. Magyarország „bűnei” ellenére, még mindig volt esély a visszaszerzett területek megtartására! A brit külügyminisztérium támogatta a magyar területi igényeket, bár 1942-ben az oxfordi békeelőkészítő bizottság határjavaslata⁶³ eltért az 1941-es magyar határoktól. Hozzá kell tenni, hogy Magyarország így sem járt volna olyan rosszul, mint 1945 után. A Vajdaságot illetően, a Ferenc-csatorna jelentette volna Magyarország déli határát, korrekció lett volna Bácskertes-Szilágyi térségében, amely települések a Ferenc-csatornától délre helyezkednek el, közel a Duna folyamhoz. Bácskertes, ahogyan akkor is, ma is (2001) kevés kivételtől eltekintve magyar falu. Akárcsak a tőle délre fekvő másik település, Szilágyi. A Bánátban, pedig a Törökbecse-Nagykikinda vonaltól északra maradt volna minden terület magyar. A Magyarország részére visszaadott területek végül is Sztálin céljai miatt úsztak el...

⁶² Vélemények szerint, voltak olyan jelek, amelyek nem erősítették meg az öngyilkosságot. Sőt! Korabeli vélemények szerint – Teleki titkárnője – két náci tiszt végzett vele. Nem sokkal az öngyilkosság előtt, két német tisztet láttak Teleki szobájából kijönni, ahol az „öngyilkosságot” elkövette.

⁶³ Zeidler Miklós: A revizionista gondolat, Osiris, 2001, Bp., 158.o.

A háború kimenetele már nem volt kétséges 1943 után. II. Péter jugoszláv király elmenekült Londonba, szintén ide menekült az emigráns jugoszláv kormány is. Szerbia 1941 után katonai közigazgatás alá került, Jugoszlávia felbomlott. Alsó-Stájerország és Dél-Karintia a III. Birodalomhoz került. Ljubljana, Montenegró és Dalmácia Olaszországhoz, Nyugat-Makedónia pedig Bulgáriához. Horvátországhoz került Bosznia-Hercegovina. Horvátország Ante Pavelic vezetésével fasiszta bábállam lett.

Szerbia területén kialakult a nemzeti ellenállási mozgalom (csetnikek) Draža Mihajlović vezetésével. Ekkor jelent meg Tito is a partizánokkal. A két ellenálló szervezet egymással megegyezni, ezért kaotikus állapotok uralkodtak az egykori Jugoszlávia területén. A két csoportosulás nemcsak a németek, olaszok, illetve az usztasa horvátok ellen harcolt, hanem egymás ellen is. 1943 tavaszára már Tito uralta a montenegrói, a horvát és a boszniai hegyvidéket. A szövetségesek 1943 novemberétől már csak Titókat támogatták. A „preciz” német hadigépezet nem tudta Titót és partizáncapatát megtörni. A sikereken felbuzdulva, 1944 szeptemberében II. Péter király is felhatalmazza Titót az ellenállás vezetésére.

Ez a tény, a vajdasági magyarság számára irtózatos következményekkel járt. Magyarország 1944-ben minden visszakapott területet elvesztett, így a Vajdaságot is.

Sajnálatos, hogy a magyar csendőrség, felhatalmazás nélkül 1941 után több mint 2 000 szerbet és zsidót ölt meg. A magyarok által elkövetett vérengzés a Dél-Bácskában volt, Újvidék és a Sajkás-vidék (Titel és vonzáskörzete) környékén. Titoék ezt a véráldozatot akarták megbosszulni. Sok ártatlan magyar esett áldozatul a partizánok kegyetlenségeinek. A Vajdaságban kevés olyan magyar család van, ahol ne lettek volna áldozatok, kevés olyan település van, ahol ne lettek volna vérengzések. A vajdasági magyar irodalom jelentős része napjainkban (2001) az 1944–45-ös vérengzésekről szól. Für Lajos szerint a magyar áldozatok száma, a szerb-zsidó áldozatok számának a közel tízszerese volt. A magyar becslések szerint közel 25–30 000 magyar halt meg csak a Vajdaságban a szerbek bosszújától. Egyes szerb állambiztonsági tiszték 20 000 áldozatot ismertek el. Némileg túlzó becslések alapján mások ezt a számot 50 000 főre teszik.⁶⁴ A tisztaistvánfalvi (Backi Jarek) vagy akár a rezsőházi (Knicanin) láger rengeteg embernek hozott pusztulást. Az előbbiben magyarok is voltak, az utóbbiban kizárólag bánáti németek.

Demográfiailag 1944–45-ben jelentős változások mentek végbe. A német nemzetiség, amely 1941-ben közel 600 000 főt tett ki a Vajdaságban, megszűnt létezni. Közel 320 000 német érkezett meg Németországba a kitelepítések végett és közel 200 000 német halt meg a vajdasági szerb lágerekben. Csak a rezsőházi fogolytáborban 33 000 bánáti németet tartottak fogva, ebből közel 20 000 ember halt meg (a kegyetlenkedések, éhség és járványok miatt). Napjainkban Németország 11 ezer halálos áldozatot ismer név szerint. A rezsőházi táborba vitték a Dél-bánáti németek egy részét. Az Észak-bánáti molyfalvi (Mollydorf) tábor megszűnésével, a tábor lakóinak egy része is ide került. Molyfalva ma már nem létezik, a Nagyikinda közelében lévő falut az 1960-as években felszámolták. Gádonon (Gakovo) is fellelhető egy német tömegsír.

A II. világháború után több mint 20 német falu templomát bontották le felsőbb utasításra, ezek a templomok értékes műremekkel (pl.: festmények, templombelső) rendelkeztek, amelyek teljesen elpusztultak. 1948-ban még közel 40–50 000 német élhetett a Vajdaságban, de nemzetiségüket letagadván, magyarnak vallották magukat, félve a megtorlástól. Sok német családban történt meg az, hogy a családfő megtiltotta otthon a német nyelv használatát. Csak magyarul lehetett beszélni vagy szerbül – gondolva a család jövőjére...

⁶⁴ Für Lajos: Magyar sors a Kárpát-medencében, Kairosz, 2001, Bp., 406-407.o.

8. Jugoszlávia „ölelésében” 1945-től 1990-ig

Josip Broz (Tito) (1892–1980) 1945-ben miniszterelnök lett, 1953-ban pedig, már államelnök.

Jugoszlávia a II. világháború után ismét „életre kelt”, azonban az 1921-es Jugoszlávia kibővült az Isztriával, Zárával, Fiumével és Görz és Gradiska egy részével. Ezeket a területeket Olaszország vesztette el Jugoszlávia javára, de Trieszt Olaszországé maradt.

Mivel Jugoszláviát a partizánok szabadították fel, ezért Sztálin nem tudta megszerezni és szovjet érdekkörbe vonni. A délszláv állam területéről 1945 márciusában vonultak ki a szovjet csapatok. Jugoszlávia segítségnyújtási szerződést kötött a Szovjetunióval, de ezt Titóék 1949-ben felmondták.

Jugoszlávia az 1947-es párizsi békeszerződésektől egészen az 1990-es években bekövetkezett felbomlásáig 256 000 négyzetkilométer volt, lakosságát tekintve az 1981-es népszámlálás 23.4 millió főt mutatott ki.

Jugoszlávia hat szövetségi tagállamból állt melyek jogokkal rendelkeztek, ezek:

1. Szerbia:	9.7 millió lakos,	fővárosa:	Belgrád.
2. Horvátország:	4.7 millió lakos,	fővárosa:	Zágráb.
3. Szlovénia:	1.9 millió lakos,	fővárosa:	Ljubljana
4. Bosznia-Hercegovina:	4.4 millió lakos,	fővárosa:	Szarajevó
5. Macedónia:	2.1 millió lakos,	fővárosa:	Skopje
6. Montenegró:	620 ezer lakos,	fővárosa:	Titograd, ma: Podgorica.

Valamint két autonóm terület:

1. Koszovó: jelentős részben albánok lakják, központ: Pristina,
2. Vajdaság: jelentős magyar kisebbséggel, központ: Újvidék, szerbül: Novi Sad.

1946–47-ben belső szovjetesítés zajlott le Jugoszláviában a Rankovics vezette politikai rendőrség, valamint a titkosszolgálat segítségével.⁶⁵ Tito leszámolt politikai ellenfeivel, és megkezdődött az ipar, a kereskedelem, a társadalombiztosítás és a bankok államosítása, és kollektivizálása.

Jugoszlávia és a Szovjetunió között 1948-ban megromlott a viszony, ezért Tito terve egy jugoszláv-bolgár-albán szövetségre kudarcba fulladt, azonban az ország 1949-ban – a gazdasági blokád miatt – kereskedelmi szerződéseket kötött egyes Nyugat-európai országokkal.

A jugoszláv „különutas szocializmus” 1952-ben amerikai pénzügyi és katonai segítséget kapott.

1953-ban megszületik a tízéves mezőgazdasági terv, amely közvetlenül érinti a Vajdaságot, mint az „ország éléstárát”.

1954-ben elítélték Tito egykori harcostársát, Milován Gyilaszt. Eközben a szövetségen belül is nőtt az ellentét Szerbia és Horvátország között. További feszültség mutatkozott Bulgáriával Macedónia, és Albániával Koszovó-Metohija miatt. Létrejött a Balkán-paktum Jugoszlávia, Görögország és Törökország között.

Jugoszlávia a nyugati államok mellett 1964-ben már a KGST-vel is együttműködött.

A reformkövetelések miatt 1968-ban diáklázadás tört ki. A szlovén, a horvát és a szerb viszony elmérgesedett, mivel az állami bevételek jelentős része Szlovéniától és Horvátországtól származott. Ez a két ország tartotta el az egész szövetséget, de önkormányzati jogaikban a

⁶⁵ Hermann Kinder – Werner Hilgemann: SH atlasz, Világtörténelem, Springer-Verlag, 1992, Budapest, 508-509.o.

szerbek mindkét államot korlátozták. 1969–1970-ben újabb nézeteltérések merültek fel Belgrád és Zágráb között.⁶⁶

1980 májusában meghalt Tito, ezután nyilvánvalóvá vált, hogy a szövetséget összetartani nem lehet. Ennek előjelei már éveken belül megmutatkoztak. 1988-ban megszüntették a két autonóm tartományt, a Vajdaságnak és Koszovónak az autonóm státuszát, ezért Koszovóban zavargások törtek ki. Horvátország és Szlovénia 1990-ben már alkotmányossági kérdéssel foglalkozott, saját függetlenségüket tervezték.

1990-re egyértelmű lett, hogy az egységes délszláv állam nem megvalósítható. A jugoszlávizmus csődöt mondott. Az erőszakos összetartás felszította az egyes nemzetiségeket Jugoszlávián belül, hogy egymás ellen forduljanak. Ez be is következett 1991-ben. A vajdasági magyarság sorsa sem fordult jobbra 1945 és 1990 között, habár az 1970-es és az 1980-as években magyar állampolgárok tömegei jártak át Szabadkára, a „bevásárlóparadicsomba. 1961-től a magyarságot egy új betegség, a „fehér pestis” támadta meg, azaz a népességfogyás.

9. Jugoszlávia szétesése és Kis-Jugoszlávia

9.1. Jugoszlávia szétesése

Az 1990-es évek elején nyilvánvalóvá vált, hogy a délszlávokat nem lehet egy államba tömöríteni. Az utolsó évtizedek alatt nyilvánvalóvá vált a széthúzás, különösen kiéleződött az ellentét a horvátok és a szerbek között, valamint a hatalmas gazdasági különbségek miatt az ország egyes tagállamai között. Majd bekövetkezett a tragédia, a szerbek a függetlenedni kívánó tagállamokat erőszakkal akarták benntartani a szövetségben, ez a magyarság helyzetére is kihatott. Az addig virágzó ország háborús terület lett, gazdaságilag tönkrement, a magyar kisebbség kiszolgáltatott helyzete tovább romlott.

Szlovénia 1991-ben június 25-én függetlenedett, és harcok nélkül sikerült a szövetségből kilépnie.

Horvátország több éves háborúba keveredett Szerbiával, de hivatalosan 1991. május 30-án függetlenedett.

Bosznia-Hercegovina is 1991-ben kiáltotta ki függetlenségét, de ezért súlyos véráldozattal fizetett.

Macedónia, míg Szerbia a horvátokkal és a bosnyákokkal hadban állt, fegyveres harcok nélkül 1991. szeptember 8-án függetlenedett.

Kis-Jugoszlávia 1992-ben jött létre⁷², a maradék két tagállam Szerbia és Montenegró /Crna Gora/ szövetségéből, mindössze 102 173 négyzetkilométeren. A szerb tagállam magába tömöríti a Vajdaságot és Koszovót is, amely területek elvesztették autonómiájukat. Jugoszlávia széthullásával a magyarság is három országba került.

Jelentős hányaduk a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságban maradt, a Vajdaságban. Kisebb számú magyarság került a határok megváltozásával Horvátországba valamint Szlovéniába. A három országban három eltérő kisebbségi állapot jellemzi a magyarság helyzetét.

A szerbiai magyarságra a rohamos népességfogyás, a horvátországi magyarságra a szórványjelleg, a szlovéniai magyarságra, pedig az asszimiláció a jellemző.

Jugoszlávia 1990-ben, mielőtt a tagállamok közötti fegyveres harcok kirobbantak volna, és darabjaira hullott, 255 807 négyzetkilométer volt. Területe kb. a volt Nyugat-Németországnak felelt meg.

A népességet tekintve többnemzetiségű ország, lakossága 1990-ben 23 millió fő volt.

⁶⁶ Hermann Kinder – Werner Hilgemann: SH atlasz, Világtörténelem, Springer-Verlag, 1992, Bp., 560.o.

⁷² Biacsi Antal: Kis délvidéki demográfia, Életjel könyvek, Szabadka, 1994, 123-128.o.

Etnikai megoszlás: szerb 36 %, horvát 20 %, bosnyák, muzulmán 9 %, szlovén 8 %, albán 8 %, macedón 6 %, montenegrói 3 %, magyar 2 %, egyéb 8 %.

Az „egyéb” kategória alatt számos más etnikumot kell érteni, így többek között román, cseh, szlovákot, akik többek között a Vajdaság területén éltek és élnek ma is. Jelentős továbbá a bolgár kisebbség is, amely a szerb tagállam területén élt és él közvetlenül a bolgár határ mellett Dimitrovgrad és Bosilegrad térségében. A vallást tekintve ekkor az országban 50 egyházat, illetve szektát tartottak nyilván. A lakosság túlnyomó többsége keresztény volt 1990-ben. A legtöbb hívőt az ortodox egyház tudhatta magáénak, de szorosan követte őt a római katolikus egyház, a muzulmánok száma kb. 10 % volt.

Az uralkodó nyelvek Jugoszlávián belül a szerb, a horvát, a szlovén és a macedón voltak, de a kisebbségek számos más nyelven beszéltek (magyar, albán, olasz stb.). Így Koszovó tartományban az albán, a Vajdaságban, pedig a magyar nyelvet beszélték és beszélnek sokan.

Jugoszlávia 102 173 négyzetkilométerre zsugorodott, ezzel elvesztette területének 60.05 %-át, lakosságát tekintve, pedig több mint 50%-át. A népesség 1992-ben: 10 597 000 fő volt.

2. táblázat

A volt jugoszláv tagállamok területe, népessége és népsűrűsége

Ország 1992	Terület (km ²)	Népesség (fő)	népsűrűség/fő/négyzetkilométer
(Kis) Jugoszlávia	102 173	10 587 000	104
Horvátország	56 538	4 789 000	85
Szlovénia	20 254	1 996 000	99
Bosznia-Hercegovina	51 129	4 383 000	86
Macedonia	25 713	2 172 000	84
Hugoszlávia 1990-ben	255 807	23 000 000	90

Forrás: Földrajzi Világtlasz, 1992. Cartographia

9. 2. Demográfiai vizsgálódás Kis-Jugoszláviában

1992. március 27-én létrejött Kis-Jugoszlávia⁷³, de a közhasználatban hívták „harmadik Jugoszláviának”, „sconka Jugoszláviának”, valamint „húsvéti Jugoszláviának” is. Az 1992-ben a megmaradt tagállamok, Szerbia (Srbija) és Montenegró (Crna Gora) „frigyéből” jött létre a „harmadik Jugoszlávia”. A történelmi kényszerűség tette szükségsszerűvé, valamint Szerbia és Montenegró népének akarata, hogy továbbra is közös államban éljenek. Ösztönzően hatott az is e két tagállamra, hogy Montenegró Szerbia nélkül gazdaságilag kilátástalan helyzetbe kerülne, itt többek között a mezőgazdaságra, illetve az iparra kell gondolni, hisz Montenegró területének túlnyomó többsége terméketlen hegyvidék. Viszont Szerbia sem engedhette meg azt, hogy tengerpart nélkül maradjon (t.i. jugoszláv flotta), valamint Montenegró turisztikai szempontból fontos jövedelemforrás lehet a jövőben. A két köztársaság megpróbálta megőrizni Jugoszlávia folytonosságát és megszerezni a jogutódlást is. Az új Jugoszlávia a polgári szuverenitáson, a tagköztársaságok egyenjogúságán és a nemzeti kisebbségek jogainak szavatolásán alapszik.

Továbbá rendelkezik többpártrendszerrel, piacgazdálkodással, és nyitottsággal, amely egy demokratikus állam számára elengedhetetlen. Ezek a jelzők a jugoszláv alkotmányban is helyet kapnak, bár nem egyszer példa volt megsértésükre.

⁷³ Biacsi Antal: Kis délvidéki demográfia, Életjel könyvek, Szabadka, 1994, 123.o.

A Jugoszláv Szövetségi Köztársaság területe: 102 173 négyzetkilométer, ebből 13 812 négyzetkilométer Montenegró területe, és 88 361 négyzetkilométer Szerbiáé. Ez utóbbi magába foglalja a korábbi két autonóm tartományt, Koszovót és a Vajdaságot. Mind a kettőben jelentős kisebbség él.

Koszovóban kisebbségnek számít az albán, ez érdekes helyzetet teremt. Ugyanis az albán népesség gyors szaporodása következtében, a tartomány lakosságának 95 %-át albánok alkotják. Az albán családtípusra jellemző a korai házasság, valamint nem ritka a családonkénti 5-6 gyermek sem. A közelmúltban a Milosevic-rezsim alatt a tartományban lázadás robbant ki a szerbek ellen, amely fegyveres konfliktusba csapott át a szerb katonaság és rendőrség, valamint az albán fegyveresek között. Az ok nem volt más, mint az albánok jogaikban való korlátozása, ez miatt a tartomány függetlenedni kívánt (felmerült az Albániához csatlakozás gondolata is), mire Szerbia fegyveres erőket küldött a térségbe „tisztogatás” céljából. Az eredmény halálos áldozatok százai és több mint 1 millió albán kényszerült lakóhelyét elhagyni és menekültként a szomszédos Macedóniába, Görögországba, de főképp Albániába menni. A helyzet súlyosságára tekintettel a NATO, de az ENSZ is lépéseket tett a krízis megoldására, ezzel megkezdődött Szerbia NATO csapatok általi bombázása /1999. március 24/. Ez indukálta a vajdasági magyarság megpróbáltatásainak második szakaszát /az első a délszláv háború volt/. Bombatámadások érték a Vajdaság központját, Újvidéket, továbbá Zimonyt, Horgos és Zombor térségét, valamint a Szerémséget is. A jugoszláv főváros, Belgrád sem úszta meg. A légitámadások 12 hétig tartottak, a mérleg: több mint 2000 ember meghalt, s több mint 5000 megsérült. A halálos áldozatok között 462 jugoszláv katona, és 114 jugoszláv rendőr volt. A válság rendezése a mai napig húzódik, mert a szerb hatalom Koszovót Szerbia integráns részének tekinti, az albánok viszont a függetlenséget, vagy az Albániához csatlakozást óhajtják. Jelenleg Koszovóban nemzetközi csapatok tartják fent a rendet. Maga Koszovó megközelítőleg 10 000 négyzetkilométer – a Bánáttal csaknem megegyező – és az albán kisebbség jelentős része is itt él, amely nem kevesebb, mint 1 270 000 fő. A 12 hétig tartó légitámadás-sorozat megviselte a két tagállam kapcsolatát is, Montenegró többször fenyegetett a függetlenné válásával.

A másik tartomány Szerbián belül, amely szintén elvesztette autonómiáját, a Vajdaság, ahol a magyarság él.

A Vajdaság területe: 21 205 négyzetkilométer⁷⁴, földrajzilag a Bácskát, a Bánátot és a Szerémséget tömöríti magában.

Ami Kis-Jugoszlávia lakosságát illeti, 1991-ben tartott népszavazás alkalmával 10 337 504 regisztráltak. Habár Jugoszlávia a négy tagállam – Szlovénia, Horvátország, Bosznia-Hercegovina és Macedónia – kilépésével megszűnt létezni, a „maradék” Jugoszlávia is rendkívül sokszínű!

3. táblázat Kis-Jugoszlávia nemzetiségi összetétele 1991-ben

Szerb	62.7 %	6 485 596 fő
Albán	12.3 %	1 272 541 fő
Montenegrói	5.0 %	520 508 fő
Magyar	3.3 %	345 376 fő
Jugoszláv	3.3 %	343 593 fő
Muzulmán	3.2 %	327 290 fő
Cigány	1.3 %	137 265 fő
Horvát	1.1 %	115 463 fő
Egyéb	7.6 %	789 872 fő

Forrás: 1991-es jugoszláv népszámlálás

⁷⁴ Biacsi Antal: Kis délvidéki demográfia, Életjel könyvek, Szabadka, 1994, 9.o.

• Az egyéb kategória olyan nemzetiségeket takar, amelyek az 1 %-ot nem érik el. Ilyen népcsoportok: a szlovákok, bolgárok, törökök, oláhok, macedónok, vagy a szlovének.

• Az 1945 és 1990 között lezajlott politikai, gazdasági és társadalmi változások ellenére a nemzeti-nemzetiségi kérdés a térség egyik alapvető problémája maradt, amelyet nem tudott a szocialista rendszer sem megoldani.

• Hiába követte az öngigazgatás kibontakozását a nemzetek és nemzetiségek egyenlőségének alkotmányos és gyakorlati biztosítása, a fejlődésben beállt a válság és a gazdasági nehézségek hatására mégis kiéleződtek a nemzeti-nemzetiségi ellentétek.

A nacionalizmus rossz szelleme kiszabadult a palackból, a nemzeti államok önállóságra és homogenitásra való törekvése jegyében egyre kevesebben tolerálták egymás, és főleg a kisebbségek nyelvi, vallási, kulturális igényeit.

• Félő, hogy a soknemzetiségű, etnikailag most sem homogén új országban a többség a kisebbség másságában és annak biztosításában, hogy ezek tagjai ténylegesen élhessenek az emberi és alapvető szabadságjogokkal, a jugoszláv állam veszélyeztetését látja különösen, ha ragaszkodnak az anyanemzeteikkel való kulturális és lakossági kapcsolatok fenntartásához.

• Talán ezért is hangoztatják a köztársasági parlamentekben, az eddigieknél hangosabban, hogy a kisebbségi jogok érvényesítése meghaladja a nemzetközileg előírt szintet, és ez a többségi néphez tartozók hátrányára történik.

• Ezek után nem kell csodálkozni azon, ha szólamként hangzik, hogy a nemzeti értéknek és érdeknek tekintjük a nemzeti-nemzetiségi identitás megőrzését, az egymás nyelvének anyanyelvi szinten való ismeretét, a hídszeret, amelyet a szomszédos országok között az ott élő, jogaikban mag nem csorbított nemzeti kisebbségek töltenek be.

4. táblázat

A volt jugoszláv tagállamok népessége

Ország	Népesség	Népsűrűség (fő/négyszekméter)
Kis-Jugoszlávia	10 337 504	101
Horvátország	4 763 941	84.3
Bosznia-Hercegovina	4 365 639	85.4
Szlovénia	1 974 839	97.5
Macedonia	2 033 964	79.1

Forrás: Földrajzi Világtlasz, 1992 Cartographia.

Vallási szempontból is megosztott a lakosság. A legtöbben keresztények. Az ortodox hívők száma a legnagyobb (44 %), utána következnek a római katolikusok 31 százalékkal, ide tartoznak többek között a magyarok, valamint a horvátok. 12 % a mohamedánok aránya, akik a Szandzsákban élnek, Novi Pazar környékén. A fennmaradó 13 % többnyire a reformátusokat és az evangélikusokat tömöríti.

A városi lakosság aránya: 46 %.

Várható élettartam: 72 év.

Csecsemőhalandóság: 28 %.

Az írástudatlanság: 6 %.

Ami a jugoszláv censusokat illeti, eddig tízszer tartottak népszámlálást a Jugoszláviában. Először 1921-ben, majd 1931-ben továbbá 1948-ban, 1953-ban, 1961-ben, 1971-ben, 1981-

ben, 1991-ben, és 2002-ben. Ez utóbbi teljes eredményei még nem ismeretesek. Az 1991-es népszámlálás eszmei időpontja 1991. március 31 éjjeli 12 óra volt.

Érdekeség, hogy 1961-ben új kategóriát vezettek be a gyakorlatba, amely bizonyos szempontból lehetetlenség, mert ilyen népcsoport nincs is, ez pedig nem más, mint a „jugoszláv” kategória. A „jugoszlávok” száma egyre jobban emelkedik. 1961-ben 3 174 volt a számuk, 1971-ben 46 928 fő vallotta magát jugoszlávnak. 1981-ben 167 215 fő, 1991-ben 174 295 fő vállalt sorsközösséget a jugoszláv „népcsoporttal”. A kategória bevezetésének indoka mindenféleképp a magyarság számának csökkenése volt. A „jugoszlávok” egy része minden bizonnyal magyar, de valami oknál fogva nem szeretné magyarságát felvállalni.

A népszámlálások kimenetelét meghatározzák a vegyes házasságok. Jugoszláviában úgy tartják, hogy a vegyes házasságban születendő gyermek, ahol az egyik szülő szerb, nagy valószínűséggel a gyermek is szerb nemzetiségű lesz. Ennek oka feltehetően az, hogy a szülők úgy gondolják könnyebb Jugoszláviában a szerb nyelvvel boldogulni.

A vegyes házasságok száma egyre jobban emelkedik: 1956-ban 2 661, 1962-ben 3 761, 1970-ben már 4 000 fölé emelkedett. Ahogy csökkentek a házasságkötések, azon belül viszont a vegyes házasságok száma viszont emelkedett. 1956-ban 17.3 százalékot tett ki a házasságkötéseken belül. 1965-ben ez a szám már 23.3 százalék, 1978-ban 27.2 százalék, és 1988-ban 30.7 százalék volt a vegyes házasságok aránya a házasságkötéseken belül.

Olyan vegyes családot, amelyben az egyik házastárs magyarnak vallotta magát, a statisztika 1981-ben 31 155-öt mutatott ki. Ezekben a családokban a másik házastárs 15 197 esetben volt szerb, 5 810 esetben horvát, 2 837 esetben jugoszláv, 1 157 esetben szlovák, 732 esetben montenegrói, illetve a többi egyéb nemzetiségű.

A Magyarországtól elcsatolt magyarlakta területek közül a Vajdaságban a legkisebb a magyarok egymás között kötött házasságainak száma, 70 százalék, míg ez Erdélyben 96 százalék.

Ország	1956	1962	1970	1978	1988
Magyarország	2 661	3 761	4 000	4 000	4 000
Vajdaság	2 661	3 761	4 000	4 000	4 000
Erdély	2 661	3 761	4 000	4 000	4 000
Összesen	2 661	3 761	4 000	4 000	4 000

II. Demográfiai rész

A szerbiai Vajdaság az ezredfordulón, a népszámlálási adatok tükrében

1. A Vajdaság „kialakulása”

Azt a terület, amelyet ma Vajdaságnak hívunk, a történelem folyamán több elnevezéssel illeték. Az évszázadok alatt négy jelentősebb elnevezés volt használatos.

Az első megjelölés az Alvidék volt. Ez a kifejezés már I. (Szent) István óta ismeretes, azonban csak Zsigmond király (1389–1437) uralkodásától került az érdeklődés középpontjába. Ez idő tájt jelent meg a török a középkori Magyarország déli határainál, ekkor értékelődött fel az Alvidék szerepe, amely a három szlavón vármegyét /Verőce, Pozsega, Szerém/, továbbá Bács, Torontál, Temes, Keve vármegyéket, illetőleg a Szávától és a Dunától délre fekvő bánságokat /Sói, Ozorai, Macsósi, Szőrényi bánságok/ tömörítette. Az Alvidék földrajzi értelemben nagyobb területű volt, mint az a terület, amelyet ma Vajdaságnak hívunk.

Az Alvidéken kiépült erős végvárvonál /Szabács-Nándorfehérvár-Szendrő-Galambóc/ miatt lassan kezdett meghonosodni egy új elnevezés, a Végvidék. A Végvidék területe még mindig nem egyezett meg a mai Vajdaság területével, bár azt is magába foglalta.

A 18.–19. század folyamán újabb elnevezés honosodott meg az előbbieik helyett – bár igazán ismertté csak az 1848/49-es szabadságharc idején vált –, a Délvidék fogalom.¹¹

A Vajdaság elnevezés első, jelentősebb megjelenése is 1848-ra tehető, ekkor mondták ki a szerbek a Karlócán tartott nemzeti gyűlésükön /1848. április 14./, hogy a Szerémségből, a Bácskából, a Temesközből és a Baranyából létre kívánják hozni a Szerb Vajdaságot és Temesi Bánszágot. Ezt az óhajt a Habsburg udvar 1849. november 18-án engedélyezte is, Szerém, Bács-Bodrog, Torontál, Krassó-Szőrény és Temes vármegyék összevonásával (a Határvidék nélkül).

A Szerb Vajdaság és Temesi Bánság 1860. december 27-ig állt fenn, ekkor I. Ferenc József egy rendelettel megszüntette, és visszaállította az 1848 előtti állapotokat.¹²

A Délvidék, illetve az 1800-as évekbeli Vajdaság kifejezés területileg már közel megegyezett a mai Vajdaság területével.

A napjainkban ismert Vajdaság földrajzi határai Trianonban lettek kijelölve. 1920. június 4-én, amikor a trianoni békedöntés megszületett, a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság 63 092 négyzetkilométer területet mondhatott magáénak az egykori történelmi Magyarországból. Ebből 42 541 négyzetkilométer magát Horvátországot takarta (beleértve a Szerémséget is), a fennmaradó 20 551 négyzetkilométerből, ha leszámítjuk a Baranya-háromszöget, a Muraközt, illetve a Muravidéket, megkapjuk a földrajzi értelemben vett Vajdaságot.¹³ Ez a terület magába foglalata a történelmi Bács-Bodrog vármegyének több mint 80 százalékát, valamint a történelmi Torontál vármegye több mint felét, továbbá Temes vármegye közel harmadát. Csongrád vármegye Horgos nevű faluja, Krassó-Szőrény vármegye két falvacskája (Krassószombat és Udvarszállás) szintén ide került. A II. világháborút követő délszláv közigazgatási változások következtében az egykori Szerém vármegye /közigazgatásilag 1886-1918 között Horvátország része/ több mint 80 százaléka Horvátországtól átkerülve, az előbb említett területekkel közösen hozta létre a mai értelemben vett Vajdaságot /szerb neve: Vojvodina/. Ugyanakkor egy kisebb terület, az egykori Torontál vármegyei részből közigazgatásilag Szerbia (Srbija) része lett, ezt

¹¹ Domonkos László: Magyarok a Délvidéken, Bp., Zrínyi Kiadó, 1992, 8-10. o.

¹² Az Osztrák-Magyar Monarchia, Történelmi dokumentumok, Bp., 38. o.

¹³ Történelmi Világlátás, Cartographia, 1992, Bp., 131. o.

a lépést a főváros, Belgrád földrajzi közelsége indokolta. Ez a kis terület 501 négyzetkilométer /az egykori Borcsa (Borca) és Bárányos (Ovca) környéke/, innen a magyarság már „eltűnt”.

Jelenleg a Vajdaság 21 205 négyzetkilométer területű, és három tájegységből, a Bácskából, a Bánátból, illetve a Szerémségből áll.

A Szerb-Horvát-Szlovén Királyi Államhoz csatolt terület – 20 551 négyzetkilométer – nemzetiségi összetétele 1910-es népszámlálási adatok szerint (a Szerémség nélkül):

magyar:	577 549 fő	(30,1 %)
szerb:	384 000 fő	(25,6 %)
német:	323 624 fő	(21,6 %)
román:	73 990 fő	(4,9 %)
szlovák:	56 528 fő	(3,8 %)
ruszin:	13 051 fő	(0,9 %)
<hr/>		
összesen:	1 519 013 fő	(100,0 %) ¹⁴

Az 1 519 013 fő a történelmi Magyarország lakosságának 8,3 %-a, a 20 551 négyzetkilométernyi terület, pedig a történelmi Magyarország területének 7,4 %-a.

A szerb közigazgatás alapján, a Vajdaság 45 községre osztható. Ebből 20 van a Bácskában, 16 a Bánátban, illetve 9 található a Szerémségben. A Vajdaság székvárosa Újvidék /Novi Sad/.

A településszámot tekintve a legkisebb község az egy települést, Karlócat magába foglaló Karlóca község, a legnagyobb község a szávaszentdemeteri, amely községet 26 település alkot.

A területnagyságot tekintve, a nagybecskereki község (1 326 km²) a legnagyobb, a legkisebb pedig a karlócai (51 km²).

Magyar többségű önkormányzat nyolc községben van, ezek a magyarkanizsai, zentai, adai, szabadkai, topolyai, kishegyési, óbecsei a Bácskában, és egy van a Bánátban, a csókai község. 2002-ben a nyolc községből hatban abszolút, kettőben (Óbecse, Szabadka) pedig relatív többségben volt a magyarság.

Jelenleg a Vajdaságnak 466 jogilag elismert települése van.¹⁵ A legkisebb a Szerémségben található, Ürög községhez tartozó Velika Remeta 28 lakójával, a legnagyobb, pedig Újvidék, a Vajdaság székvárosa, 179 626 lakossal.¹⁶

¹⁴ Lelkes György: A Magyar helység-azonosító szótár, Baja, Talma Kiadó, 934.o.

¹⁵ Biacsi Antal: "Magyar" falvak és városok, Vajdasági Magyar Kalendárium, Pannon Press, Szabadka, 1999, 196-197.o. Az adatok 1991-ből származnak.

¹⁶ Az 1991-es népszámlálás alapján, mivel az egyes településekre vonatkozó 2002-es jugoszláv népszámlálási adatokat a Szerb Statisztikai Hivatal még nem hozta nyilvánosságra.

2. ábra: A Vajdaság községek szerinti felosztása

Forrás: vojvodina.co.yu. internetes honlap.

2. A Bácska

A Vajdaságon belül az első és legjelentősebb terület a Bácska. Fontosságát nekünk, magyarok számára az adja, hogy a legtöbb vajdasági magyar itt él.

A Bácskát, mint tájegységet keletről a Tisza folyó, délről és nyugatról a Duna folyam, északról pedig a Magyar Köztársaság határolja. A táj meglehetősen sík, földje rendkívül termékeny. Kevesen tudják, hogy a történelmi Magyarország legnagyobb aranykorona értékű földjei itt húzódtak.

A török hódoltság 156 éve alatt a magyarság, illetve az egész vidék is szinte teljesen elpusztult. Hiteles képet fest a vizsgált terület demográfiai viszonyairól gróf Bercsényi Miklós, aki egyszer erre járt. A gróf azt írja, hogy „aki errefelé utazik célszerű nagy kenyéradagot magával hoznia, mert többnapos járóföldre sem kenyér, sem más élelmiszer nincs”. Ebből az a következtetés vonható le, hogy akár napokig is lehetett bolyongani ezen a területen, mire emberrel találkozott valaki.

A Rákóczi-szabadságharc leverését /1711/ követően gyér délszláv betelepülés figyelhető meg. Bár a XIV. században már kezdenek beszivárogni a délszlávok /szerbek, bunyevácok, sokácok/, akik a török elől menekültek. Ez a folyamat Lázár szerb kenéz 1389. június 15-én bekövetkezett rigómezei csatavesztése után felgyorsult, mivel a középkori Szerbia megsemmisült.

A szerb betelepülés nagyobb hulláma 1690-ben Csernovics Arzén ipeki (ma Pec, Koszovóban található) szerb pátriárka vezetésével történt, a Habsburg udvar támogatásával /I. Lipót/. Becslések szerint 30 ezer, mások szerint 40 ezer szerb család érkezett, közel 200 ezer fő. Feladatuk a magyar déli határ védelme, munkaerő biztosítása, a Bácska, a Szerémség és a Bánát benépesítése volt.¹⁷

A magyarság újbóli betelepülése 1733-tól indult meg. Sok magyar érkezett Somogy és Zala vármegyékből. Így népesült be újra 1743-ban Bezdán. A Jászságból is érkeztek magyarok Magyaránizsára /1750/, Zentára /1755/, Adára /1760/, Óverbászra /1767/. Péterrévét pedig szintén a dunántúli magyarok népesítették újra.

Bácsfeketehegyét 1785 és 1786 között a kunhegyesi és a tiszaburai magyarok népesítették be, Bácskossuthfalvát pedig a Karcagról, Kunmadarasról, illetve a Jászkisérről érkező magyarok „élesztették fel”.

1783 és 1806 között a Pest, Nógrád és Heves vármegyékből érkező magyarok népesítették be Temerint, Moholt és Bácsföldvárt. Ebben az időben érkeztek a németek is, akik felvirágoztatják Apatint, Hódságot, Csonoplyát és más településeket. Azonban, hogy még teljesebbé tegyük a képet, szlovákok is jöttek, valamint a rutén nemzetiség is megjelent a Délvidéken.

Röpke száz év alatt több etnikum választotta lakóhelyéül a Bácskát, akárcsak a Bánátot és a Szerémséget.¹⁸

A Bácska 1802-ben új nevet kap, a Bács-Bodrog vármegye elnevezést. A Ferencsatornától délre fekvő Bács, és az attól északra fekvő Bodrog megyékből lett egyesítve.

Az 1910-es népszámlálás 373 518 magyart írt össze, valamint számos más nemzetiséget, de a magyarság száma volt a meghatározó.

1920-tól Bács-Bodrog északi része, közel 1 685 km² /Baja és környéke/, Magyarországé maradt. A vármegye nagyobbik része /8 677 km²/ az újonnan létrejött délszláv államé lett. Napjainkban a Bácska, az egykori Csongrád vármegyei Horgos faluból és környékéből, illetve az egykori Bács-Bodrog vármegye 8 677 km²-ből¹⁹ áll. Területe: 8 904 km², ezzel a Vajdaság területének 41 százalékát teszi ki.

Az 1921-es első délszláv népszámlálás csupán 277 636 magyart mutatott ki. Trianon óta gyorsuló ütemben fogy a magyarság, 10 évenként a magyarság közel 40 ezer fővel csökken. Egész Jugoszláviában 1961-ben 504 ezer magyart jegyeztek, ez a szám 1971-ben 477 ezer fő lett, ami az előzőnek 94,64 százaléka.

2.1. Az Észak-bácskai körzet (Severno-backi okrug)

Az Észak-bácskai körzetbe mindössze három község (Bácsstopolya / BackaTopola, Kishegyes / Mali Idos, Szabadka / Subotica) tartozik. Mind a három élén magyar többségű az önkormányzat, a három községből kettőben abszolút, egyben (Szabadka) pedig relatív többségben van a magyarság. A körzet területe: 1 784 km². A népsűrűség 1991-ben 115 fő/km² volt, 2002-ben pedig 112 fő/km². Az összlakosság 1991-ben 205 401 fő, 2002-ben már csak 200 140 fő volt. A körzet fontosságát az adja, hogy itt található a legtöbb magyart számláló település a Vajdaságban, Szabadka. Szabadkán székelnek a vajdasági magyarság főbb társadalmi és politikai szervezetei is. Szabadka római katolikus püspöki székhely. Ami azért jelentős, mert a Bácskában (főként a szórványban) a magyarságmegtartó erőt sok esetben az egyház képviseli.

A magyar és a szerb mellett a Vajdaság meghatározó nemzetisége a horvát is. A körzetnek összesen 45 települése van, ebből 3 a kiségyesi községben (Bácsfeketehegy / Feketic, Kishe-

¹⁷ Domonkos László: Magyarok a Délvidéken, Bp., Zrínyi Kiadó, 1992, 20-25.o.

¹⁸ Domonkos László: Magyarok a Délvidéken, Zrínyi kiadó, Budapest, 1992, 22.old.

¹⁹ Hoppál Dezső: A történelmi Magyarország vármegyéinek címerai, Cartographia, Bp., 2001, 26-27 .o., 46-47 .o..

gyes / Mali Idos, Szeghegy / Lovcenac), 19 a szabadkai községben és 23 a bácstopolyai községben található. A településszerkezet érdekessége, hogy a települések többség a történelmi múltban pusztaként, tanyaként volt nyilvántartva. Vannak viszont olyan települések is, amelyek „telepesfaluként” jöttek létre. Az utóbbi falvak a trianoni békediktátum aláírása után keletkeztek (pl.: Mala Bosna – Kisbosznia, Mali Beograd – Kisbelgrád). Történelmi múltta visszatekintő település csak a három kishegyési település volt, valamint a szabadkai községben Bajmok, Csantavir (Cantavir), Szabadka, és a bácstopolyai községben Bajsa, Bácstopolya, Ómoravica (Moravica) és Pacsér (Pacir) voltak.

5. táblázat

Az Észak-bácskai körzet nemzeti összetétele 1991-ben és 2002-ben						
Község	1991			2002		
	Összlakosság (fő)	Magyar (fő)	Egyéb (fő)	Összlakosság (fő)	Magyar (fő)	Egyéb (fő)
Bácstopolya	40 473	26 185	14 288	38 245	22 543	15 702
Kishegyes	14 394	8 452	5 942	13 494	7 546	5 948
Szabadka	150 534	64 277	86 257	148 401	57 092	91 309
Összesen	205 401	98 914	106 487	200 140	87 181	112 959

Forrás: 1991-es és 2002-es jugoszláv népszámlálás, (<http://www.kanjiza.co.yu/nepszamlalas2002>)

A fenti táblázatból látható, hogy 2002-ben a magyarság abszolút többségben van, a három községből kettőben a magyarság 50 százalékot meghaladóan volt jelen (Bácstopolya: 59 %, Kishegyes: 56 %). Szabadka községben pedig továbbra is biztosított a magyar relatív többség (44 %). További érdekesség, hogy a kishegyési község három településéből kettőben (Bácsfeketehegy, Kishegyes) kétharmadot meghaladó magyar többség van, viszont a harmadikban, Szeghegyen a magyarság csak néhány százalékot tesz ki. Ennek az az oka, hogy Szeghegy német település volt, de a németeknek a II. világháború után – kényszerűségből – el kellett hagyniuk lakóhelyüket, a helyükre szerbek érkeztek. A körzetben meghatározó nemzetiiség még a montenegrói (2002-ben 5 219 fő, ebből a kishegyési községben él a többség közel 2 812 fő.), továbbá a horvát (2002-ben 17 227 fő), valamint a bunyevác (horvát népcsoport, számuk 16 454 fő volt 2002-ben)²⁰.

2.2. A Nyugat-bácskai körzet (Zapadno-backi okrug)

A körzet 4 községet ölel fel, ebből egyben sincs magyar önkormányzat, illetve magyar többség. A négy község az apatini (Apatin), a hódási (Odzaci), a kulai (Kula), és a zombori (Sombor). Ezen községekben még vannak magyartöbbségű települések, de a terület már csak magyar szórványnak tekinthető. A magyar többségű települések az apatini községben Bácskertes (Kupusina) és Szilágy (Sviljojevo), a hódásiban Gombos (Bogojevo), valamint a zombori községben Bácsgyulafalva (Telecka), Bezdán (Bezdan), Doroszló (Doroslovo) és Nemesmilitics (Svetozar Miletic), ez utóbbiban a magyarság aránya 50 százalék körül ingadozik.

A körzet területe: 2 420 km², a népsűrűség 1991-ben 90 fő/km² volt, 2002-ben viszont 88 fő/km². Az összlakosságszám 1991-ben 215 916 fő, 2002-ben már csak 214 011 fő volt. A körzetben 37 település található, ebből 5 az apatini, 9 a hódási, 7 a kulai és 16 a zombori

²⁰ Magyarkanizsa község honlapja :(<http://www.kanjiza.co.yu/nepszamlalas2002>)

községben. A körzet központja Zombor, amely a trianon békediktátum aláírásáig Bács-Bodrog vármegye székhelye volt.

6. táblázat

A Nyugat-bácskai körzet nemzetiségi összetétele 1991-ben és 2002-ben						
Község	1991			2002		
	Összlakosság (fő)	Magyar (fő)	Egyéb (fő)	Összlakosság (fő)	Magyar (fő)	Egyéb (fő)
Apatin	32 999	4 823	28 176	32 813	3 785	29 028
Hódság	37 501	2 195	35 306	35 582	1 572	34 010
Kula	49 311	4 314	44 997	48 353	4 082	44 271
Zombor	96 105	15 397	80 708	97 263	12 386	84 877
Összesen	215 916	26 729	189 187	214 011	21 825	192 186

Forrás: 1991-es és 2002-es jugoszláv népszámlálás, (<http://www.kanjiza.co.yu/nepszamlalas2002>).

A táblázatból egyértelműen kitűnik a szórványjelleg. 2002-ben az apatini község 3 785 magyar lakosát a két, közel „színmagyar” település adta (Bácskertes és Szilágyi). A többi három településen alig élt magyar. Szond horvát település, 1991-ben 327 magyar lakta, az összlakosság pedig 5 990 fő volt. Bácsszentiván német település volt, ma szerb, 1991-ben 26 magyar élt a 4 842 fős faluban. Az egykori német városban, Apatinban 18 389 fő élt 1991-ben, ebből 1 132 fő magyar volt. A hódsági községben, 2002-ben már csak 1 572 magyar élt.

A község 9 települése sohasem rendelkezett magyar többséggel, kivétel Gombos, amely magyar település volt. A többi nyolc település jórészt német (Bácsordas, Hódság, Paripás, Szentfülöp, Szilberek), illetve szerb település (Dernye, Liliomos, Militics) volt.²¹

A II. világháború után a német lakosságnak távoznia kellett, így az egykoron német településekre szerbek telepedtek le. 1991-ben Gombost és a községközpont Hódságot leszámítva minden településen 10 főnél kevesebb magyar élt. Hódságon 1991-ben még 466 magyar élt, az összlakosság, pedig 10 567 fő volt. A községi magyar lakosság túlnyomó többségét Gombos falu adja. Kula község hét településéből 1991-ben a községközpont adta a magyarság közel 70–75 százalékát, a többi hat településen csak „hírmondónak” maradtak magyarok. Kula községben, 2002-ben 7 902 montenegrói élt, az egész körzetben viszont 9 182 fő vallotta magát montenegróinak. Érdekességszámba megy, hogy a körzetben 5 535 ruszin (régiesen kisorosz) élt 2002-ben, ebből a többség, 5 398 fő a kulai községben élt, többnyire Bácskeresztúron.

A zombori községet tekintve elmondható, hogy itt él a legtöbb magyar a négy község közül.

A magyarok mellett jelentős számban élnek még horvátok is (2002-ben a községben 8 106 főt tett ki a számuk). A zombori községben a legtöbb magyarral Zombor, a számarányt tekintve pedig Bácsgyulafalva büszkélkedhet. A „magyar” Doroszló és a szerb Sztapár falvak között példaértékű települési együttműködés van. A két faluban élők „apáról fiúra szállva” tisztelik egymás kultúráját.

²¹ Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai, Bács-Bodrog vármegye, Országos Monográfia Társaság, Bp., 1990.

2.3. A Dél-bácskai körzet (Juzno-backi okrug)

A körzet területe: 4 016 km², 12 községgel. Ebből 2 község fekszik a Szerémségben (Beocin, Karlóca), továbbá Bácspalánka és Újvidék községek területe átnyúlik a Szerémségbe. Bácspalánka község két települést (Nestin, Vizic), Újvidék község pedig 5 települést mondhat magáénak a Szerémségből. A körzet népsűrűsége 1991-ben 90 fő/km² volt, de 2002-ben már 148 fő/km²-re „duzzadt”. A körzet központja, Újvidék a Vajdaság „fővárosa”. A Bácskában ebben a körzetben él a legkevesebb magyar.

7. táblázat

A Dél-bácskai körzet nemzetiségi összetétele 1991-ben és 2002-ben						
Község	1991			2002		
	Összlakosság (fő)	Magyar (fő)	Egyéb (fő)	Összlakosság (fő)	Magyar (fő)	Egyéb (fő)
Bács	17 249	1 225	16 024	16 268	992	15 276
Bácspalánka	58 835	1 529	57 306	60 966	1 490	59 476
Bácspetróc	15 662	94	15 568	14 681	85	14 596
Beocin	14 848	271	14 577	16 086	288	15 798
Karlóca	7 534	224	7 310	8 839	215	8 624
Óbecse	42 685	23 224	19 461	40 987	20 018	20 969
Szenttamás	17 365	4 587	12 778	17 855	3 920	13 935
Temerin	24 939	9 646	15 293	28 275	8 341	19 934
Titel	16 218	995	15 223	17 050	902	16 148
Újvidék	265 464	20 245	245 219	299 294	15 687	283 607
Verbász	46 405	3 443	42 962	45 852	2 885	42 967
Zsablya	25 823	294	25 529	27 513	305	27 208
Összesen	553 027	65 777	487 250	593 666	55 128	538 538

Forrás: 1991-es és 2002-es jugoszláv népszámlálás, (<http://www.kanjiza.co.yu/nepszamlalas2002>).

2002-ben a bácsi (Bac) község 992 magyar lakosa többnyire két településen élt, az egyik a községközpont Bács, a másik, pedig Vajsza. A többi négy településen csak néhány tíz magyar élt településenként. A bácsi községben 3 213 fő szlovák is élt. A horvátok száma 2002-ben a községen belül 1 389 fő volt.

Bácspalánka (Backa Palanka) község magyarságát jórészt maga a községközpont, Bácspalánka adja, a többi 13 településen szintén csak néhány tíz magyar él településenként.

A községben, 2002-ben 5 837 fő szlovák élt.

A bácsipetróci községben (Backi Petrovac) 2002-ben mindössze 85 magyar élt. A szlovák nemzetiség alkotta a község lakosainak többségét (9 751 fő).

A két szerémségi községben, amely közigazgatásilag a Dél-bácskai körzetbe lett besorolva, szintén nem sok magyar él. A táblázatból leolvasható, hogy Beocinban, illetve Karlócán a magyarok száma gyakorlatilag alig mutatható ki.

A legérzékenyebb csökkenés talán Óbecse községben tapasztalható (Becej). A község 5 települése a Dél-bácskai körzetbe lett beosztva, ezzel elválasztották a tömbmagyarság más községeitől.

1991-ben még 54,4 százalékos magyartöbbség volt a község területén, 2002-re ez már lecsökkent 48,8 százalékra. A „magyar” községek közül a „fehér pestis”, azaz a magyarság fogyása a legjobban Óbecsét érinti.

A szenttamási (Srbobran) és a temerini község (Temerin) már rég elvesztette magyar többségét. A két község közül a temerini volt jobban magyarnak mondható. Szenttamás településre, illetve a környező településekre (Nádalj, Túria) már az 1700-as években jelentős számú szerb lakosság költözött. Az 1848/49-es szabadságharc idején a szerb felkelők „fellegvára” is Szenttamás volt. A mai község három települése (Nádalj, Szenttamás és Túria) akkoriban többször leégett. Temerin községben a XX. század eleji népszámlálások sokáig a magyarság relatív többségét mutatták ki.

A titeli (Titel) és a zsablyai (Zabalj) községek magyarságszáma minimális, mert itt régebben is többnyire szerbek éltek. 1694-ben a Csernovics Arzén ipeki pátriárka által vezetett több tízezer szerbből sokan itt telepedtek le. Ekkor vették birtokba a két község területét, ahol határőri feladatokat teljesítettek, amiért adómentesség járt. Sok horvát is élt itt egy időben, akik szintén az államhatárt védték. A két község területét, ahol a szerb (és horvát) granicsárok éltek Sajkás-vidéknek hívták. Ez a kifejezés ma is használatban van. A két községben tehát többnyire szerbek éltek. Az itteni kis számú magyarság a II. világháború végén csappant meg, mivel el kellett hagyniuk a lakóhelyüket.

A 2002-es jugoszláv népszámlálás szerint az újvidéki községben (Novi Sad) 4 558 fővel kevesebb magyar élt 2002-ben, mint 1991-ben. A község magyarságának a többsége két településen élt. Az egyik a Vajdaság fővárosa Újvidék, a legtöbb községi magyar itt él, több mint 10 ezer fő. A másik település pedig Tiszakálmánfalva (Budisava), amelynek még közel harmada magyar. A magyarság száma itt közel ezer főre tehető.²²

Ami a verbászi községet (Vrbas) illeti, itt is a községközpont rendelkezik a legtöbb magyarral. Tavaly a községben még 3 765 fő ruszin is élt.

3. A Bánát

A második tájegység, amely a Vajdaság része, a Bánát. Területe: 8 886 km². Földrajzilag nyugatról a Bácska, illetve a Tisza folyó és /Titeltől/ a Duna folyam, északról Magyarország, keletről Románia és délről is a Duna folyam /szemközt Szerbia/ határolja. A Bánát a magyar nyelvhasználatban az a terület, amelyet Jugoszlávia a Bácsból Trianonban kapott. A Bácság elnevezés már elég régi, Mária Terézia (1740–1780) és II. József (1780–1790) idejében is használatos volt már. Németül a „Banát” szó az egész Bácságot jelölte.

A Bácságot három nagy területű vármegye alkotta, az egyik Torontál /10 016 négyzetkilométer/, a másik Temes /7 433 négyzetkilométer/, a harmadik pedig Krassó-Szörény vármegye /11 074 négyzetkilométer/ volt.¹³ A Bácság összesen 28 523 négyzetkilométernyi földterület, amelyet egy sor szabad királyi város is „ékesített”, például Temesvár és Versec. A Krassó-Szörény megyei Karánsebesnek egy időben – Mohács előtt – olyan kiváltságai voltak, mint Budának. A terület iparilag és mezőgazdasági szempontból is jelentős. Torontál és Temes vármegyék kiváló kukorica- és búzatermelő vidék volt (és az ma is), Krassó-Szörényben pedig az ipar állt az első helyen /a bányászat és faipar/. 1920. június 4-én, Trianonban csak Torontál

²² Gábrityné Dr. Molnár Irén–Mirmics Zsuzsa: Fészekhagyó vajdaságiak, MTT Könyvtár, Szabadka, 2001.

¹³ Lelkes György: Magyar helységnév-azonosító szótár, Talma Kiadó, 1998, Baja, 435. o.

vármegye északi csücske maradt meg az anyaországnak, néhány faluval, ezek: Kiszombor, Klárafalva, Ferencszállás, Deszk, Kübekháza, Tiszasziget, Újszentiván, valamint Szőreg és Újszeged települések, amelyek Csanád, Arad, Torontál (közigazgatásilag egyelőre) egyesített vármegyéhez kerültek. 1950-től, az új közigazgatási rendelkezésektől Csongrád megye részei lettek. Újszeged már 1880. június 5-én Szeged része lett, Szőreg pedig 1973. április 15-én vált Szeged egyik városrészé.¹⁴

A Bánság 1920-ban két államé, Romániáé és Szerbiáé lett. Nem kevés problémát okozott a franciáknak a két balkáni ország, mivel mind a kettő magának akarta az egész Bánságot. Sokszor a térségben lévő néhány francia hadosztálynak kellett a feleket szétválasztani, mert azok fegyveres támadásokat indítottak egymás ellen.¹⁵ A helyzetet súlyosbította, hogy a terület etnikailag vegyes volt, a történelmi Magyarország etnikailag legkevertebb területe a Bánság volt. Az 1910-es népszámlálás 1 582 133 főt regisztrált a három vármegye területén. A magyarság mindössze 194 634 fővel volt jelen a térségben. A Béga folyótól északra viszont a magyarok voltak számbeli többségben. Krassó-Szörényben élt a legkevesebb magyar, mindössze 33 787 fő, ez a Bánság összlakosságának 7.2 százaléka volt. A magyar lakosság java-részt a megyeszékhely Lugoson, továbbá Karánsebesen és más kisvárosokban élt. A legtöbb magyar Torontálban lakott, a 615 151 főből 128 405 fő volt magyar, a lakosság 20,9 százaléka. Temes összlakossága 500 835 fő volt 1910-ben, ebből magyar 79 960 fő, azaz 16 %. A terület jelentős részben román /592 049 fő/, német /387 545 fő / és szerb /292 302 fő/ többségű volt. Az egész Bánságot feltehetően a románok kapták volna, de mivel a központi hatalmakkal különbékét kötöttek, ezért jöhettek számításba a szerbek is.

A 339 491 fős vajdasági magyarságból 1991-ben 75 144 magyar élt a Bánátban, ez, ha viszonyítani próbálunk, a népességszám szempontjából Tatabánya /72 962 fő, 2001/ város lakosságával egyezik meg. 2002-ben 62 890 főt számlált a bánáti magyarság. Az itt élő magyarok nem többen élnek, mint a bácskaiak jelentős része, hanem szórványban.

A Bánát, az egykor magyar Torontál vármegye 70 százalékból, Temes vármegye alig harmadából, valamint az egykori Krassó-Szörény vármegye /a megye Romániához került/ 2 falvából áll /Udvarszállás, Krassószombat/.

3.1. Az Észak-bánáti körzet (Severno-banatski okrug)

A körzet 6 községet ölel fel, ebből három (Csóka/Coka, Nagyikinda/Kikinda, Törökkani-za/Novi Knezevac) a Bánátban van. Három község viszont a Bácskában fekszik (Ada/Ada, Magyarkanizsa/Kanjiza, Zenta/Senta). Mind a három bácskai községben az önkormányzat többségét a magyar kisebbség adja, itt a legerősebb a vajdasági magyarság. A körzetet alkotó hat község területe: 2 329 km², a települések száma kereken ötven. 1991-ben a lakosságszám 179 783 fő volt, a népsűrűség pedig 77 fő/km². A három bácskai község területe összesen 921 km², és 23 települést tömörít. A Bánátban 27 település található 1 408 km²-en. A lakosságszámot tekintve 1991-ben 80 953 fő élt a három bácskai községben, a népsűrűség pedig 88 fő/km² volt. 1991-ben 89 941 magyar élt a körzetben, ennek a 90 százaléka a bácskai községekben lakott. 2002-ben a körzetet alkotó hat községben összesen 165 881 fő élt, ebből 72 072 fő a Bácskában, és 93 809 fő pedig a Bánátban. A népsűrűség 71 fő/km² volt, a három bácskai községet tekintve 78 fő/km², illetve a három bánáti községben pedig 67 fő/km². A három bácskai községben, 1991-ben 79 százalékos, 2002-ben 78 százalékos volt a magyarság számaránya.

¹⁴ Magyarország történelmi statisztikai helységnévtára, 5. Csongrád megye, KSH kiadvány, Bp., 1995.

¹⁵ Domonkos László: Magyarok a Délvidéken, Bp., Zrínyi Kiadó, 40-42.o.

Az Észak-bánáti körzet nemzetiségi összetétele 1991-ben és 2002-ben						
Község	1991			2002		
	Összlakosság (fő)	Magyar (fő)	Egyéb (fő)	Összlakosság (fő)	Magyar (fő)	Egyéb (fő)
Ada	17 249	1 225	16 024	16 268	992	15 276
Magyar- kanizsa	58 835	1 529	57 306	60 966	1 490	59 476
Zenta	15 662	94	15 568	14 681	85	14 596
Csóka	14 848	271	14 577	16 086	288	15 798
Nagy- kikinda	7 534	224	7 310	8 839	215	8 624
Török- kanizsa	42 685	23 224	19 461	40 987	20 018	20 969
Összesen	553 027	65 777	487 250	593 666	55 128	538 538

Forrás: 1991-es és 2002-es jugoszláv népszámlálás, (<http://www.kanjiza.co.yu/nepszamlalas2002>).

3.2. A Közép-bánáti körzet (Srednjo-banatski okrug)

A közép-bánáti körzet területe 3 256 km². A körzet öt községet foglal magába. Ezek a begaszentgyörgyi (Zitiste), a magyarcsernyei (Nova Crnja), a nagybecskereki (Zrenjanin), a torontálszécsányi (Secanj) és a törökbecsei (Novi Becej) községek. A terület lakossága 1991-ben 221 353 fő volt, a népsűrűség, pedig 68 fő/km². 2002-ben a terület összlakossága 208 456 fő volt, a népsűrűség, pedig 64 fő/km².

2002-ben a szerb volt a legnépesebb népcsoport a körzetben (150 794 fő). A jugoszláv „nemzetiség” 3 759 főt tett ki. A romák száma 5 682 fő volt, többségük a nagybecskereki községben élt (2 471 fő). A román nemzetiség száma közel azonos a romákéval, a körzeten belül 5 156 főt tettek ki 2002-ben. A legtöbb román, 2 511 fő a nagybecskereki községben élt, továbbá nagyobb számú román közösség élt a begaszentgyörgyi községben is (1 837 fő).

A szlovákok is jelen voltak a körzetben, bár számuk csak a fele volt a romák, illetve a románok számához viszonyítva (2 495 fő).¹⁶

A legtöbb szlovák a nagybecskereki községben élt (2 403 fő), amely szinte a teljes szlovákságot felölelte a körzetben. Jelentősebb népcsoport a horvát is, amely csak 1 031 fővel képviseltette magát a körzeten belül, ezen népcsoport tagjainak többsége – 677 fő – a nagybecskereki községben élt 2002-ben.

A Közép-bánáti a magyarság már csak egy-egy településen van jelen. A begaszentgyörgyi községben három faluban vannak abszolút többségben a magyarok. 1991-ben ez három települést jelentett: Magyarittabe (Novi Itabej) 87 %, Tamásfalva (Hetin) 69,4 %, és Torontáltorda (Torda) 68,2 %. A magyarcsernyei községben két faluban volt abszolút magyar többség 1991-ben is: Tóban (Toba) 91,9 % és Magyarcsernyén (Nova Crnja) 85 %. A nagybecskereki községben két faluban volt abszolút többségben a magyarság: Lukácsfalván (Lukino Selo) 79 % és

¹⁶ Magyarkanizsa község honlapja: (<http://www.kanjiza.co.yu/nepszamlalas2002>).

Magyarszentmihályon (Mihajlovo) 92,3 %. A torontálszécsányi község már csak egy falut tudott felmutatni, ahol a magyarok abszolút többségben éltek, ez a település Káptalanfalva (Busenje) volt (90 %). A törökbecsei községben nem volt magyar abszolút többség egy településen sem.

9. táblázat

A Közép-bánati körzet nemzetiségi összetétele 1991-ben és 2002-ben						
Község	1991			2002		
	Összlakosság (fő)	Magyar (fő)	Egyéb (fő)	Összlakosság (fő)	Magyar (fő)	Egyéb (fő)
Begaszentgyörgy	22 811	5 081	17 730	20 399	4 017	16 382
Magyar-csernye	14 538	2 993	11 545	12 705	2 369	10 336
Nagybecskerek	136 778	17 264	119 514	132 051	14 211	117 840
Torontálszécsány	18 438	2 468	15 970	16 377	2 068	14 309
Törökbecse	28 788	6 165	22 623	26 924	5 177	21 747
Összesen	221 353	33 971	187 382	280 456	27 842	252 614

Forrás: 1991-es és 2002-es jugoszláv népszámlálás, (<http://www.kanjiza.co.yu/nepszamlalas2002>).

3.3. A Dél-bánati körzet (Juzno-banatski okrug)

A körzet területe 4 245 km², aminek területét 8 község adja. A nyolc község az alibunári (Alibunar), az antalfalvi (Kovacica), a fehértemplomi (Bela Crkva), kevevári (Kovin), az opávai (Opovo), a pancsovai (Pancevo), a verseci (Vrsac) és a zichyfalvi (Plandiste) községek. A lakosságszám a körzeten belül 328 428 fő volt 1991-ben, a népsűrűség, pedig 77 fő/km². 2002-ben a lakosságszám 313 937 fő volt, a népsűrűség, pedig 74 fő/km².

Ahogy más körzetekben, úgy a Dél-bánati körzetben is a szerb népcsoport volt a legnagyobb számú 2002-ben, (220 641 fő). A jugoszláv „nemzetiségűek” száma 5 687 fő volt. Jelentősebb népcsoport továbbá a román 21 618 fővel, akiknek a jelentős része az alibunári községben (6 076 fő), a verseci községben (5 913 fő) és a pancsovai községben (4 065 fő) élt. 15 212 főt tettek ki a magukat szlovákoknak vallók, akik többnyire az antalfalvi községben éltek (11 455 fő), továbbá az alibunári községben (1195 fő), de a pancsovai községben is fellelhetőek voltak. Kuriózumnak számít, hogy 2002-ben még macedónok is éltek itt. Számuk 7 636 fő volt, többnyire a pancsovai községben éltek (5 276 fő), továbbá nagyobb számban a zichyfalvi községben is fellelhetőek voltak (1 297 fő). 2002-ben 6 268 fő volt a románok száma, ebből (a nagyobb létszámot tekintve) 1 392 roma élt a pancsovai, 1 186 roma a verseci és 1143 roma, pedig a kevevári községekben. Jelentősebb nemzetiség volt a horvát is, 2 140 fővel. A horvátok nagyobb számban (1 168 fő) a pancsovai községben éltek.¹⁷

¹⁷ Magyarkanizsa község honlapja (<http://www.kanjiza.co.yu/nepszamlalas2002>), Matuska Márton: Nem várt változások, Magyar Szó, Újvidék, 2003. január 12, v. ö.: Matuska Márton: Kényszerű vándorlások kora, Magyar Szó, Újvidék, 2003. január 14.

A dél-bánáti körzet nemzetiségi összetétele 1991-ben és 2002-ben

Község	1991			2002		
	Összlakosság (fő)	Magyar (fő)	Egyéb (fő)	Összlakosság (fő)	Magyar (fő)	Egyéb (fő)
Alibunár	26 535	340	26 195	22 954	309	22 645
Antalfalva	30 469	3 584	26 885	27 890	2 935	24 955
Fehér- templom	23 707	582	23 125	20 367	459	19 908
Kevevéra	38 263	3 937	34 326	36 802	3 408	33 394
Opáva	11 384	63	11 321	11 016	58	10 958
Pancsova	125 261	5 043	120 218	127 162	4 037	123 125
Versec	58 228	3 182	55 046	54 369	2 619	51 750
Zichyfalva	14 581	1 813	12 768	13 377	1 619	11 758
Összesen	328 428	18 544	309 884	313 937	15 444	298 493

Forrás: 1991-es és 2002-es jugoszláv népszámlálás, (<http://www.kanjiza.co.yu/nepszamlalas2002>).

A magyarság abszolút többségben, tehát 50 százalék felett csak Emanueltelepen (Sumarak), Fejértelepen (Susara), Székelykevé (Skorenovac), Torontálvásárhelyen (Debelaca), Udvarszálláson (Dobricevo) és Ürményházán (Jermenovci) élt. A dél-bánáti Hertelendyfalva (Vojlovica), Sándoregyháza (Ivanovo) és Székelykeve adnak otthont az al-dunai székelységnek, akik az erdélyi Csík vármegyéből, illetve Bukovina öt székely falujából érkeztek (Andrásfalva, Fogadjisten, Hadikfalva, Istensegíts, Józseffalva). Sándoregyházán már csak relatív többségben van a magyarság (közel 40 %), a helyi bolgárokkal viszont többséget alkotnak. A helyi bolgárok a magyar nyelvet is értik, a két népcsoport kapcsolata igen jónak mondható. Hertelendyfalván már relatív többségben sincs a magyarság. A települést a közel 70 000 fős Pancsova városához csatolták. Székelykeve viszont büszkén őrzi székely hagyományait. A település 85 százalékban magyar, bár minden lakos beszél magyarul. Jelenleg Székelykevét tartják a legdélebbi magyar pontnak a Kárpát-medencében.

4. A Szerémség

A Vajdaságot alkotó harmadik terület a Szerémség, minimális magyarsággal. A területet nyugatról Horvátország, északról a Duna folyam /szemközt a Bácskával/, keletről szintén a Duna folyam /szemközt a Bánáttal/, délről, pedig a Száva folyó választja el Szerbiától.

Az 1991-es adatok szerint 5 015 magyar volt a térségben, amely a vajdasági magyaroknak csak 1,5 %-a, és ők is szóróványban éltek.

Az 1910-es népszámlálás adatai:¹⁸

Szerém vármegye népessége:	414 234 fő
szerb:	183 109
horvát:	106 198
német:	68 086
magyar:	29 522
szlovák:	13 841
ukrán:	4 642
román:	587
egyéb:	8 249

Szerém vármegye területe: 6 866 négyzetkilométer

A Szerémség egykor virágzó magyar vidék, a középkorban az egyik legértékesebb mezőgazdasági terület volt. Híres volt a földművelésről, az állattartásról, de különösen a szerémségi borról vált ismertté.

A vidék magyarlakta falvai és mezővárosai teljesen elnéptelenedtek a török idők alatt. Ahogy Domonkos László fogalmaz: „A Szerémség a magyar Atlantisz: itt az egykori magyar élet teljes egészében a múlt óceánjába süllyedt.”¹⁹

A valószínűleg illír eredetű tájnév magyarul először 1527-ben fordul elő. A 18–19. században délszlávok és németek népesítik be a Köleshegy /ma: Fruska Gora/ környékét. Jelentős számban érkeznek ide magyarok is, akik Ruma, Ingyija, Herkóca, Nyékica településeken leltek új otthonra. Jugoszlávia közigazgatásilag a Szerémséget két részre szakította. A nagyobb rész /közel 80 százaléka/ a Vajdaság része lett, míg a kisebb rész az egykori vármegyeszékhellyel, Vukovárral együtt Horvátországgá lett.

Összesen 16 településen van számottevő magyarság.

A legjelentősebb települések (az 1991-es népszámlálási adatok alapján): Satrinca (Satrinci) 810 lakóból 615 vallotta magát magyarnak. A Maradéknak (Maradik) nevezett településen 1241 református magyar élt. Kamoncon 199, Erdővégen (Erdevik) 302, Platicson 310, Herkócán (Hrtkovci) 904, Nyékicán 801, Vogányban (Voganj) 160 magyar élt az 1991-es adatok szerint. A népességfogyás ezt a 16 települést is fenyegeti.

4.1. A szerémségi körzet (Sremski okrug)

A Szerémség nem azonos a szerémségi körzettel, mivel a két szerémségi község Beocsin (Beocin) és Karlóca (Sremski Karlovci) a Dél-bácskai körzetbe van besorolva. A kilenc szerémségi község alkotja magát a Szerémséget. A szerémségi körzetbe hét község tartozik (magyar/szerb név: Ingyija/Indija, Petyinci/Pecinci, Ruma/Ruma, Sid/Sid, Szávaszentdemeter/Sremska Mitrovica, Ürög/Irig) A körzet területe 3 486 km². 1991-ben a lakosság 309 981 főt számlált, a népsűrűség pedig 89 fő/km² volt. 2002-ben a körzet lakossága 335 901 fő volt, a népsűrűség pedig 96 fő/km². Az összalkosságon belül a szerb volt a legnagyobb népcsoport (283 861 fő). A jugoszlávok száma 5 100 fő volt, 10 516 főt tettek ki a horvát nemzetiségűek, akik közül a legtöbb a szávaszentdemeteri (2 547 fő), illetve a sidi (2 086 fő) községben élt. Érdeklésszámba megy, hogy a Belgrádhhoz közeli Ópazova községben 5 992 fő szlovák élt 2002-ben. A szlovákok összesen 9 350 főt tettek ki a körzetben. A romák összlétszáma 3 489

¹⁸ Lelkes György: Magyar helységnév-azonosító szótár, Baja, Talma kiadó, 1998.

¹⁹ Domonkos László: Magyarok a Délvidéken, Zrínyi Kiadó, Budapest, 1992, 28.old.

fő volt, ebből a legtöbb roma az ópazovai községben lakott. Jelentősebb nemzetiség volt még a ruszin (2 044 fő), akik közül a legtöbb a sidi községben lakott (1 318 fő).

11. táblázat

A szerémségi körzet nemzetiségi összetétele 1991-ben és 2002-ben						
Község	1991			2002		
	Összlakosság (fő)	Magyar (fő)	Egyéb (fő)	Összlakosság (fő)	Magyar (fő)	Egyéb (fő)
Ingyija	44 185	1 087	43 098	49 609	962	48 647
Ópazova	57 291	145	57 146	67 576	130	67 446
Pecsinci	20 077	27	20 050	21 506	21	21 485
Ruma	55 087	1 688	53 399	60 006	1 306	58 700
Sid	36 317	295	36 022	38 973	262	38 711
Szávaszent-demeter	85 328	901	84 427	85 902	739	85 163
Ürög	11 696	872	10 824	12 329	816	11 513
Összesen	309 981	5 015	304 966	335 901	4 236	331 665

Forrás: 1991-es és 2002-es jugoszláv népszámlálás, (<http://www.kanjiza.co.yu/nepszamlalas2002>).

5. Összesítee 2002-es népszámlálási adatok a Vajdaságról

2002-ben a Vajdaság 21 506 km²-es területén összesen 2 031 992 fő élt. 1991-ben²¹ 2 013 889 fő volt a terület összlakosságának a száma. 11 év alatt 18 103 fővel nőtt az összlakosság. 2002-ben a legtöbben a szerbek voltak (1 321 807 fő), számarányuk az összlakosságon belül 65 százalék volt. A második legnépesebb népcsoport 290 207 fővel a magyarság volt (14,3 %). 1991-ben 339 491 magyar élt a Vajdaságban, ebből 259 332 fő a Bácskában, 75 144 fő a Bánátban és 5 015 a Szerémségben. 2002-ben a 290 207 fős magyarságból 222 578 magyar élt a Bácskában, 62 890 magyar a Bánátban és 4 739 magyar pedig a Szerémségben. A magyarság száma 49 284 fővel csökkent 11 év alatt. Az 1990-es évek eseményei miatt közel 50-60 ezer fő távozott a Vajdaságból (zömében magyarok), és közel 200 ezernél több szerb menekült érkezett a Vajdaságba az egykori Jugoszlávia különböző részeiről. A Vajdaság etnikai térképe 11 év alatt teljesen megváltozott.

A harmadik helyen 56 637 fővel a szlovákok álltak (2,8 %). Jelentősebb népcsoportok továbbá a horvátok (56 546 fő) 2,8 százalékkal, a montenegróiak (35 513 fő) 1,7 százalékkal, a románok (30 419 fő) 1,5 százalékkal, a romák (29 057 fő) 1,4 százalékkal, a bunyevácok (19 766 fő) 1 százalékkal, a ruszinok (15 626 fő) 0,8 százalékkal és a macedónok (11 785 fő) 0,6 százalékkal. A jugoszláv „nemzetiség” 49 881 főt tett ki, ez a Vajdaság összlakosságának 2,4 százalékát jelentette.

Az 1991-es népszámlálási adatokat figyelembe véve, 11 év alatt csak két népcsoport gyarapodott, a szerb és a cigány. A legnagyobb csökkenést a magyarság könyvelhette el (14,5 százalékos csökkenés, azaz 49 284 fő). A többi népcsoport száma is csökkent, ezek közül a horvátok kerültek a legkedvezőtlenebb helyzetbe. Habár egyes népcsoportok számarányának

²¹ Biacsi Antal: Kis délvidéki demográfia, Életjel Könyvek, Szabadka, 1992, 14-18.o., 135.o.

Függelék I.

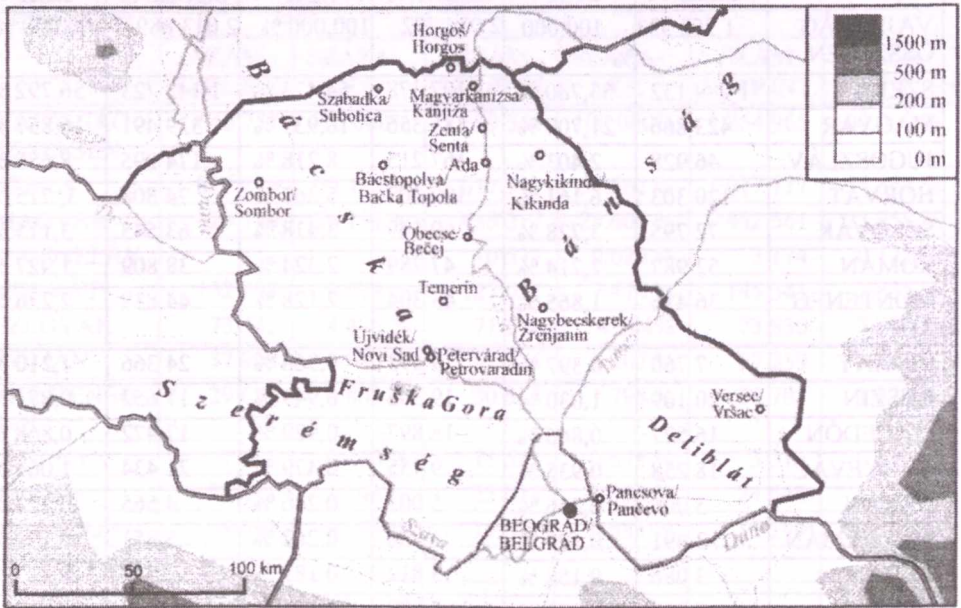
Népszámlálások a Vajdaságra nézve

nemzetiség	1948		1953		1961	
	SZÁM SZERINT	SZÁZALÉK	SZÁM SZERINT	SZÁZALÉK	SZÁM SZERINT	SZÁZALÉK
VAJDASÁG ÖSSZESEN	1 640 757	100.000%	1 699 545	100.000%	1 854 965	100.000 %
SZERB	827 296	50.422 %	1 017 717	59.882 %	1 017 717	54.864 %
MAGYAR	428 750	26.131 %	435 217	25.608 %	442 561	23.858 %
JUGOSZLÁV			10 537	0.620 %	3 174	0.171 %
HORVÁT	132 893	8.099 %	127 027	7.474 %	145 341	7.835 %
SZLOVÁK	73 442	4.476 %	71 108	4.184%	73 830	3.980 %
ROMÁN	57 999	3.980 %	57 225	3.367 %	57 259	3.087 %
MONTENEG RÓI	29 684	1.809 %	30 515	1.795 %	34 782	1.875 %
CIGÁNY	7 585	0.462 %	11 525	0.678 %	3 312	0.179 %
RUSZIN	22 082	1.346 %	23 038	1.356 %	24 548	1.323 %
MACEDÓN	9 090	0.554 %	11 689	0.688 %	15 190	0.819 %
BUNYEVÁC						
UKRÁN						
MUZULMÁN	1 050	0.064 %			1 630	0.088 %
ALBÁN	480	0.029 %	965	0.075 %	1 994	0.107 %
NÉMET			6025	0.355 %	11 432	0.616 %
SZLOVÉN	7 223	0.440 %			5 633	0.304 %
BOLGÁR					3 852	0.208 %
CSEH					3 086	0.166 %
OROSZ					3 009	0.162 %
LENGYEL					825	0.044 %
GÖRÖG					396	0.021 %
ZSIDÓ					735	0.040 %
SOKÁC						
TÖRÖK					953	0.051 %
OLASZ					214	0.012 %
OSZTRÁK					48	0.003 %
OLÁH					37	0.002 %
EGYÉB NEMZETISÉGŰ	43 183	2.632 %	48 833	2.873 %	268	0.014 %
VIDÉK SZERINT						
NEM NYILATKOZOTT						
NEMZETISÉG NÉLKÜLI			303	0.018 %	729	0.039 %
ISMERETLEN					2 410	0.130 %

nemzetiség	1971		1981		1991	
	SZÁM SZERINT	SZÁZALÉK	SZÁM SZERINT	SZÁZALÉK	SZÁM SZERINT	SZÁZALÉK
VAJDASÁG ÖSSZESEN	1 952 533	100,000 %	2 034 772	100,000 %	2 013 889	100,000 %
SZERB	1 089 132	55,780 %	1 107 378	54,423 %	1 143 723	56,792 %
MAGYAR	423 866	21,709 %	385 356	18,939 %	339 491	16,857 %
JUGOSZLÁV	46 928	2,403 %	167 215	8,218 %	174 295	8,655 %
HORVÁT	120 303	6,161 %	109 203	5,367 %	74 808	3,715 %
SZLOVÁK	72 795	3,728 %	69 549	3,418 %	63 545	3,115 %
ROMÁN	52 987	2,714 %	47 289	2,324 %	38 809	1,927 %
MONTENEG RÓI	36 416	1,865 %	43 304	2,128 %	44 839	2,226 %
CIGÁNY	7 760	0,397 %	19 693	0,968 %	24 366	1,210 %
RUSZIN	20 109	1,030 %	19 305	0,949 %	17 652	0,877 %
MACEDÓN	16 527	0,846 %	18 897	0,929 %	17 472	0,868 %
BUNYEVÁC	18 258	0,935 %	9 755	0,479 %	21 434	1,064 %
UKRÁN	5 006	0,256 %	5 001	0,246 %	4 565	0,227 %
MUZULMÁN	3 491	0,179 %	4 930	0,242 %	5 851	0,291 %
ALBÁN	3 086	0,158 %	3 812	0,187 %	2 556	0,127 %
NÉMET	7 243	0,371 %	3 808	0,187 %		
SZLOVÉN	4 639	0,238 %	3 456	0,170 %	2 730	0,136 %
BOLGÁR	3 745	0,192 %	2 525	0,124 %		
CSEH	2 771	0,142 %	2 012	0,099 %		
OROSZ	2 082	0,107 %	1 046	0,051 %		
LENGYEL	704	0,036 %	596	0,029 %		
GÖRÖG	296	0,015 %	340	0,017 %		
ZSIDÓ	513	0,026 %	279	0,014 %		
SOKÁC			199	0,010 %		
TÖRÖK	241	0,012 %	195	0,010 %		
OLASZ	211	0,011 %	146	0,007 %		
OSZTRÁK	38	0,002 %	88	0,004 %		
OLÁH	66	0,003 %	57	0,003 %		
EGYÉB NEMZETISÉGŰ	699	0,036 %	1 147	0,056 %	12 548	0,623 %
VIDÉK SZERINT	5 255	0,269 %	1 643	0,081 %	2 503	0,124 %
NEM NYILATKOZOTT	1 025	0,052 %	1 937	0,095 %	5 424	0,269 %
NEMZETISÉG NÉLKÜLI			1 424	0,070 %		
ISMERETLEN	6 341	0,325 %	3 187	0,157 %	15 493	0,769 %

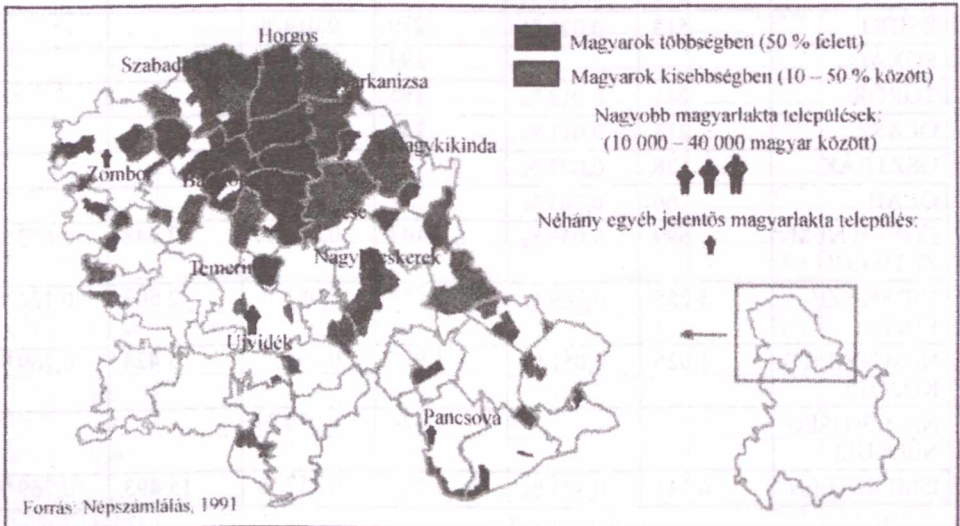
Függelék II.

1.kép: A vajdasági tájegységek

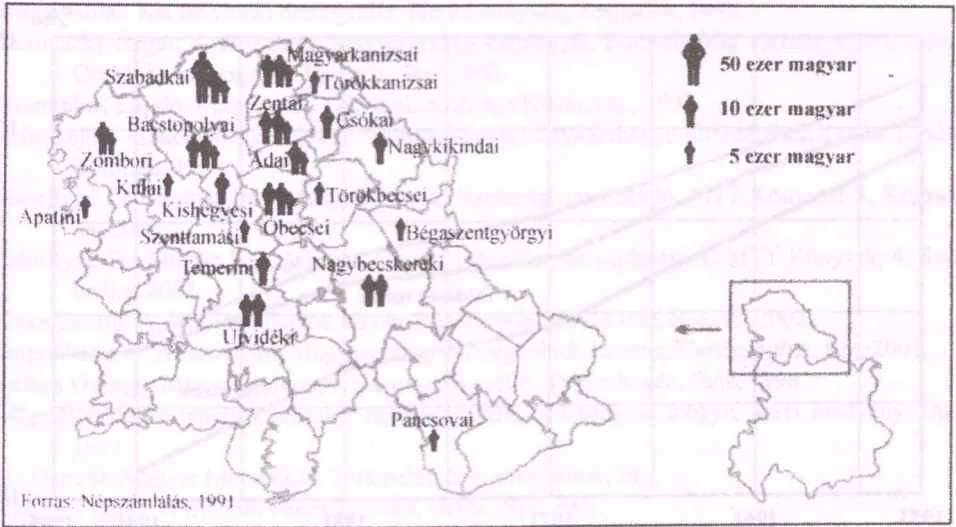
Forrás: Határon Túli Magyarok Hivatalának honlapja

2.kép: Magyarok a Vajdaságban

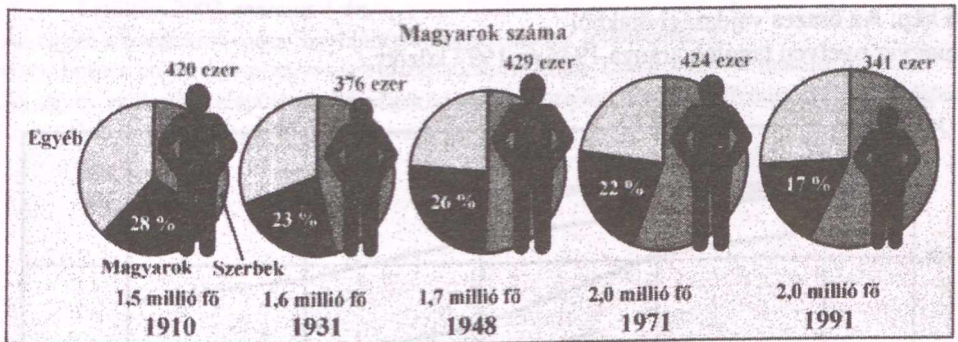
Forrás: Határon Túli Magyarok Hivatalának honlapja

3.kép: Magyarok a vajdasági községekben

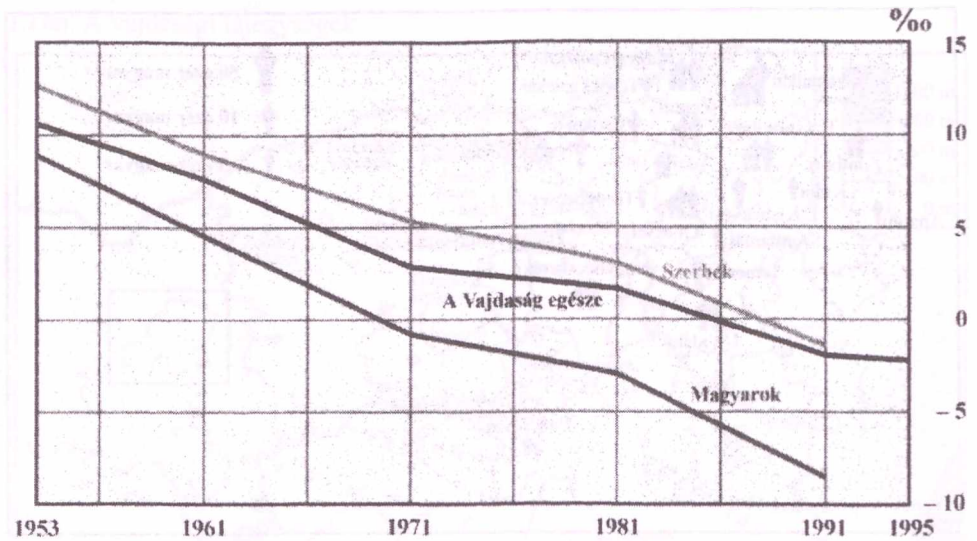
Forrás: Határon Túli Magyarok Hivatalának honlapja

4. kép: A Vajdaság nemzetiségi összetétele és a magyarság számának alakulása 1910 és 1991 között

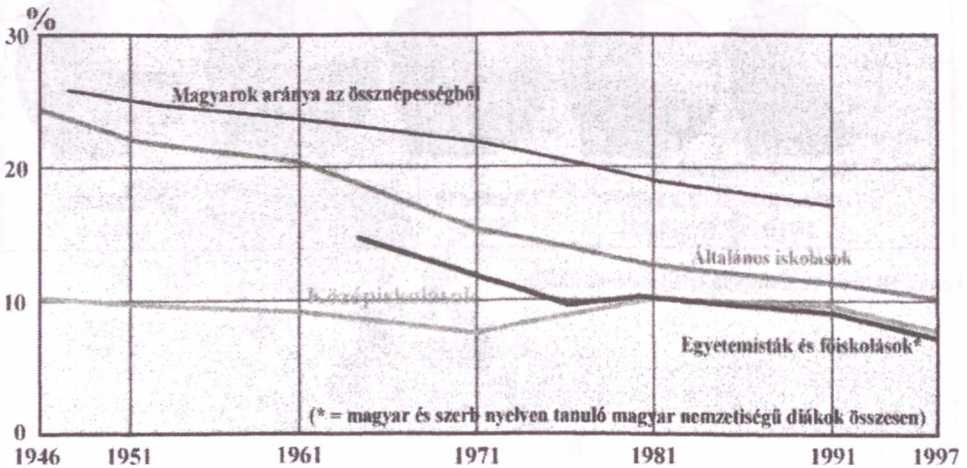
Forrás: Határon Túli Magyarok Hivatalának honlapja

5. kép: Természetes szaporodás a Vajdaságban 1953 és 1995 között

Forrás: Határon Túli Magyarok Hivatalának honlapja

6.kép: Az összes vajdasági diákból magyar nyelven tanulók aránya 1946 és 1997 között

Forrás: Határon Túli Magyarok Hivatalának honlapja

Felhasznált Irodalom:

- Biacsi Antal: Kis délvidéki demográfia, Életjel könyvek, Szabadka, 1992.
- Borovszky Samu: A történelmi Magyarország vármegyéi, Bács-Bodrog vármegye I-II. kötet, Országos Monográfia Társaság, Bp., 1900.
- Domonkos László: Magyarok a Délvidéken, Zrínyi Kiadó, Bp., 1992.
- Erős Lajos: Adalékok a Zrenjanini-Nagybecskereki Egyházmegye történetéhez, Logos Kiadó, Tothfalu, 1993.
- Gábrityné Dr. Molnár Irén–Mirnics Zsuzsa: Vajdasági marasztaló, MTT Könyvtár 3, Szabadka, 2000.
- Gábrityné Dr. Molnár Irén–Mirnics Zsuzsa: Fészekhagyó vajdaságiak, MTT Könyvtár 4, Szabadka, 2001.
- Heka László: A délszláv államok alkotmánytörténete, Gold Press, Szeged, 2002.
- Hoppál Dezső: A történelmi Magyarország vármegyéinek címerei, Cartographia, Bp., 2001.
- Lelkes György: Magyar helységnév-azonosító szótár, Talma Kiadó, Baja, 1998.
- Magyarország történeti statisztikai helységnévtára, 5. Csongrád megye, KSH kiadvány, Bp., 1995.
- Az Osztrák-Magyar Monarchia, Történelmi dokumentumok, Bp..
- Romsics Ignác: A trianoni békeszerződés, Osiris, Bp., 2001.
- Történelmi Világlasz, Cartographia, Bp., 1992.
- Vajdasági Magyar Kalendárim, Hét Nap, Pannon Press, Szabadka, 1999.
- Vajdasági Magyar Kalendárim, Hét Nap, Pannon Press, Szabadka, 2003.
- Matuska Márton: Nem várt változások, Magyar Szó, Újvidék, 2003. január 12.
- Matuska Márton: Kényszerű vándorlások kora, Magyar Szó, Újvidék, 2003. január 14.
- Magyarkanizsa község honlapja: (<http://www.kanjiza.co.yu/nepszamlalas2002>).
- Letöltés: 2003. március 1-én.
- Az egyes községekre (egész Szerbiára) vonatkozó adatok fellelhetőek a www.branex.co.yu/dijaspora/www/brojke/tabele/t1-1.htm. Letöltés: 2003. március 1-én.
- Az egyes vajdasági települések községekbe való besorolása a www.vojvodina.co.yu/honlapon érhető el. Letöltés: 2003. március 1-én.